

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Центр підготовки магістрів публічної служби і професійних суддів

Кафедра політичних теорій

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**«ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти 2
курсу заочної форми навчання
галузь знань – 28 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціальність 281 – «Публічне
управління та адміністрування»

Кравець Ганна Василівна

Керівник – доктор історичних наук,
професор Кормич Л.І.

Рецензент - кандидат політичних
наук, доцент Краснопольська Т.М.

Одеса–2025

АНОТАЦІЯ

Кравець Г.В. Політична участь громадян в умовах цифрової трансформації публічного управління: проблеми та перспективи: магістерська робота: спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування».

Магістерська робота присвячена комплексному дослідженню феномену політичної участі громадян у контексті цифрової трансформації публічного управління в Україні. У центрі уваги перебувають закономірності, чинники та тенденції еволюції участі громадян у процесах ухвалення управлінських рішень під впливом цифрових технологій, а також можливості підвищення ефективності, прозорості та демократичності публічного управління на основі інноваційних цифрових механізмів.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що цифровізація стає системоутворюючим чинником розвитку сучасної державності, зумовлює зміну форматів політичної взаємодії між владою та громадянами, формує нові канали участі, що базуються на принципах відкритості, підзвітності й співучасті. В умовах воєнного стану цифрові механізми управління відіграють мобілізаційну та інтеграційну роль, сприяючи стабільності державних інститутів і підтримці громадянської солідарності. У післявоєнний період вони мають стати одним із ключових чинників відновлення довіри, інституційного розвитку та євроінтеграційного поступу України.

У роботі визначено сутність і зміст політичної участі в цифрову епоху, здійснено аналіз еволюції наукових підходів до цього явища, окреслено сучасні концепції цифрової демократії. З'ясовано, що цифрова політична участь сприяє розширенню класичних форм громадянської активності за рахунок онлайн-інструментів взаємодії громадян із публічною владою. Вона базується на поєднанні інформаційних, комунікативних і мережевих механізмів, формуючи нову якість взаємин між суспільством і державою.

Доведено, що правові та інституційні засади цифрової демократії в Україні створюють фундамент для залучення громадян до процесів публічного управління, проте вимагають подальшого розвитку, гармонізації з європейськими нормами та удосконалення організаційної спроможності органів влади. Особливу увагу приділено аналізу цифрових сервісів, серед яких центральне місце посідає платформа «Дія», що перетворюється на універсальний канал комунікації між державою та громадянами.

Охарактеризовано основні фактори, що визначають цифрову політичну активність громадян: рівень цифрової грамотності, довіра до влади, інформаційна культура, доступ до мережі Інтернет, наявність мотиваційних стимулів до участі. Підкреслено, що під час воєнного стану участь громадян у цифровому середовищі набуває не лише інструментального, а й патріотичного змісту, виступаючи засобом громадянської мобілізації та спільного реагування на суспільні виклики.

Виявлено бар'єри й ризики цифрової взаємодії, серед яких провідними є цифрова нерівність, інформаційні маніпуляції, недостатній рівень компетентностей користувачів, загрози кібербезпеці та фрагментація комунікаційного простору. Запропоновано напрями підвищення цифрової стійкості, що передбачають розвиток цифрової освіти, формування етичних стандартів взаємодії у віртуальному середовищі, захист персональних даних та інформаційної інфраструктури.

Проведено порівняльний аналіз українського досвіду з європейськими практиками цифрової демократії. Показано, що Україна демонструє високий динамізм у впровадженні цифрових інструментів участі, наближаючись до стандартів країн ЄС. Разом із тим визначено потребу у вдосконаленні системи моніторингу ефективності цифрової участі, підвищенні прозорості процесів ухвалення рішень та запровадженні постійного зворотного зв'язку з громадянами.

Практичне значення роботи полягає у формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення механізмів цифрової політичної участі громадян.

Зокрема, обґрунтовано доцільність створення структурних підрозділів участі при органах влади, удосконалення цифрових платформ, розширення доступу до електронних сервісів для різних соціальних груп, підвищення цифрової та громадянської компетентності населення, а також впровадження інструментів оцінювання ефектів участі.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу політичної участі громадян у цифровому середовищі публічного управління, розкритті взаємозв'язку між цифровізацією, демократичним розвитком і суспільною довірою, а також у визначенні концептуальної моделі цифрової участі в умовах війни та післявоєнного відновлення держави.

Зроблено висновок, що цифрова політична участь громадян є ключовим чинником підвищення відкритості, підзвітності та ефективності публічного управління. Вона сприяє зміцненню демократичних інститутів, розвитку громадянського суспільства та формуванню нових форматів взаємодії держави й суспільства у процесі відбудови України.

Апробацію основних результатів дослідження здійснено під час наукової доповіді на IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри» (Одеса, 6–7 березня 2025 р.), де були представлено ключові положення роботи та отримано фахові зауваження й рекомендації.

Ключові слова: політична участь, цифрова демократія, публічне управління, цифрова трансформація, електронна участь, громадянська активність, електронні петиції, цифрові платформи, інформаційно-комунікаційні технології «Дія».

ANNOTATION

Kravets G.V. Political participation of citizens in the context of digital transformation of public administration: problems and prospects: master's thesis: specialty 281 "Public management and administration".

The master's thesis is devoted to a comprehensive study of the phenomenon of political participation of citizens in the context of digital transformation of public administration in Ukraine. The focus is on the patterns, factors and trends of the evolution of citizen participation in the processes of making management decisions under the influence of digital technologies, as well as the possibilities of increasing the efficiency, transparency and democracy of public administration based on innovative digital mechanisms.

The relevance of the study is due to the fact that digitalization is becoming a system-forming factor in the development of modern statehood, causes a change in the formats of political interaction between authorities and citizens, and forms new channels of participation based on the principles of openness, accountability and participation. In conditions of martial law, digital governance mechanisms play a mobilization and integration role, contributing to the stability of state institutions and supporting civil solidarity. In the post-war period, they should become one of the key factors in restoring trust, institutional development and European integration progress of Ukraine.

The paper defines the essence and content of political participation in the digital era, analyzes the evolution of scientific approaches to this phenomenon, and outlines modern concepts of digital democracy. It is found that digital political participation contributes to the expansion of classical forms of civic activity through online tools for interaction between citizens and public authorities. It is based on a combination of information, communication and network mechanisms, forming a new quality of relations between society and the state.

It is proven that the legal and institutional foundations of digital democracy in Ukraine create a foundation for involving citizens in public administration processes, but require further development, harmonization with European standards and improvement of the organizational capacity of government bodies. Particular attention is paid to the analysis of digital services, among which the platform "Diya" occupies a central place, which is turning into a universal channel of communication between the state and citizens.

The main factors that determine the digital political activity of citizens are characterized: the level of digital literacy, trust in government, information culture, access to the Internet, the presence of motivational incentives for participation. It is emphasized that during martial law, the participation of citizens in the digital environment acquires not only instrumental, but also patriotic content, acting as a means of civic mobilization and joint response to social challenges.

Barriers and risks of digital interaction have been identified, among which the leading ones are digital inequality, information manipulation, insufficient level of user competences, cybersecurity threats and fragmentation of the communication space. Directions for increasing digital resilience have been proposed, which include the development of digital education, the formation of ethical standards of interaction in the virtual environment, the protection of personal data and information infrastructure.

A comparative analysis of the Ukrainian experience with European practices of digital democracy has been conducted. It has been shown that Ukraine demonstrates high dynamism in the implementation of digital participation tools, approaching the standards of EU countries. At the same time, the need has been identified to improve the system for monitoring the effectiveness of digital participation, increase the transparency of decision-making processes and introduce constant feedback with citizens.

The practical significance of the work lies in formulating recommendations for improving the mechanisms of digital political participation of citizens. In particular, the feasibility of creating structural units of participation in government

bodies, improving digital platforms, expanding access to electronic services for various social groups, increasing the digital and civic competence of the population, as well as introducing tools for assessing the effects of participation is substantiated.

The scientific novelty of the study lies in the comprehensive approach to the analysis of political participation of citizens in the digital environment of public administration, revealing the relationship between digitalization, democratic development and public trust, as well as in defining a conceptual model of digital participation in conditions of war and post-war reconstruction of the state.

The conclusion is made that digital political participation of citizens is a key factor in increasing the openness, accountability and efficiency of public administration. It contributes to the strengthening of democratic institutions, the development of civil society and the formation of new formats of interaction between the state and society in the process of rebuilding Ukraine.

The main results of the study were tested during a scientific report at the IV International Scientific and Practical Internet Conference «Modern Political Processes: Global and National Dimensions» (Odesa, March 6–7, 2025), where the key provisions of the work were presented and professional comments and recommendations were received.

Keywords: political participation, digital democracy, public administration, digital transformation, e-participation, civic activism, e-petitions, digital platforms, information and communication technologies «Diia».

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН.....	6
1.1. Сутність і значення політичної участі громадян у демократичному суспільстві	6
1.2. Типологія форм політичної участі	11
1.3. Теоретичні підходи до вивчення політичної участі громадян	15
Висновки до 1 розділу	21
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР ЗМІН ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ	23
2.1. Сутність та етапи цифрової трансформації публічного управління	23
2.2. Інструменти електронної участі громадян: український кейс	34
2.3. Зарубіжний досвід цифрової політичної участі: уроки для України	44
Висновки до 2 розділу	51
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	53
3.1. Аналіз сучасного стану політичної участі громадян України у цифровому середовищі	53
3.2. Основні проблеми та бар'єри цифрової політичної участі	58
3.3. Напрями розвитку та практичні рекомендації вдосконалення механізмів політичної участі громадян в публічному управлінні	63
Висновки до 3 розділу	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	80

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи зумовлена тим, що цифрова трансформація у XXI столітті постає не лише як технологічний прорив, але й як комплексний соціально-політичний процес, що докорінно змінює способи функціонування держави та суспільства. Її вплив простежується у всіх сферах життєдіяльності, проте саме публічне управління стає тією галуззю, де інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) набувають стратегічного значення. Вони забезпечують модернізацію інституцій, оптимізацію управлінських процедур, підвищення відкритості діяльності державних органів та створюють умови для активної взаємодії громадян із владою.

У сучасних умовах політична участь громадян набуває нового виміру, виходячи за межі традиційних форм, таких як вибори, партійна діяльність чи громадські ініціативи. Поширення цифрових технологій сприяє формуванню нової культури взаємодії між державою та суспільством. Електронні петиції, онлайн-консультації, громадські бюджети, сервіси відкритих даних та цифрові платформи комунікації з владою стають невід'ємними інструментами сучасної демократії участі. Ці практики узагальнює поняття «електронна демократія», що відображає перехід від епізодичної участі до постійного діалогу між громадянами і державними інституціями.

Воєнні обставини стали поштовхом до активної цифрової модернізації публічного управління, що забезпечило збереження стабільного зв'язку між державними інституціями та громадянами. Водночас розвиток цифрової демократії супроводжується низкою викликів від нерівного доступу до інтернету й недостатнього рівня цифрової грамотності до зростання ризиків у сфері кібербезпеки та потреби вдосконалення нормативно-правового регулювання цифрової взаємодії.

Особливого значення цифровізація набуває у контексті післявоєнного відновлення держави. У цей період цифрова трансформація слугує не лише чинником раціоналізації управлінської діяльності, але й основою побудови

нової моделі демократичного врядування, заснованої на принципах прозорості, відкритості та відповідальності. Інтеграція цифрових технологій у систему публічного управління створює передумови для ефективного громадського контролю, запобігання корупційним ризикам, зміцнення довіри до влади та сприяє євроінтеграційним процесам України.

Ступінь розробки теми дослідження. Теоретичні засади публічного управління та політичної участі громадян закладено у працях класиків соціальної думки, зокрема М. Вебера, Д. Істона, Г. Алмонда. Сучасний науковий дискурс щодо цифрової трансформації публічного управління та електронної демократії активно розвивається у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як М. Кастельс, Д. Белл, В. Бакуменко, І. Коліушко, В. Тертичка, О. Сидоренко, які аналізують питання цифрового врядування, відкритих даних і громадянської участі в цифровому середовищі. Незважаючи на значний науковий інтерес, питання цифрової політичної участі громадян у контексті європейського розвитку та впровадження стандартів електронного врядування залишається недостатньо комплексно дослідженим.

Метою наукового пошуку є визначення особливостей політичної участі громадян у процесі цифрової трансформації публічного управління та окреслення перспектив розвитку України у ситуації воєнних викликів і в процесі повоєнного відновлення країни.

Відповідно до мети завданнями дослідження є:

- розкрити сутність і зміст політичної участі в умовах цифрової епохи;
- здійснити аналіз правових та інституційних засад цифрової демократії в Україні;
- охарактеризувати ключові чинники, що визначають цифрову політичну активність громадян;
- дослідити інструментарій електронної участі в публічному управлінні;
- виявити бар'єри та ризики цифрової взаємодії в умовах воєнного стану;
- порівняти українські практики з досвідом європейських держав;

- розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів цифрової участі громадян.

Об'єкт дослідження - політична участь громадян.

Предмет дослідження - цифрові механізми політичної участі у сфері публічного управління України в умовах воєнного стану, післявоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів.

Методологічну основу роботи становить комплекс взаємодоповнюючих методів, серед яких аналіз, синтез, системний та порівняльний підходи, а також контент-аналіз нормативно-правових актів і стратегічних документів. Використання методу експертного оцінювання дозволило врахувати думки фахівців у галузі публічного управління, цифрової політики та інформаційної безпеки. Такий міждисциплінарний підхід забезпечує комплексне бачення цифрової політичної участі та її ролі у демократичному врядуванні.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі:

- цифрових механізмів політичної участі громадян у системі публічного управління України, а саме:
- уточненні дефініції політичної участі в умовах цифрової трансформації;
- виокремленні тенденцій і викликів цифрової демократії під час воєнного стану та післявоєнного відновлення;
- здійсненні порівняльного аналізу українського й європейського досвіду цифрової участі;
- формулюванні рекомендацій щодо формування цілісної моделі цифрової демократії як чинника демократизації та стійкості публічного управління.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН

1.1. Сутність і значення політичної участі громадян у демократичному суспільстві

Політична участь громадян є одним із найважливіших показників рівня демократичного розвитку суспільства та ефективності публічного управління. Вона не зводиться лише до формального дотримання конституційних прав, тому що її сутність полягає у реальному залученні громадян до процесів ухвалення рішень. Форми політичної участі постійно змінюються під впливом соціально-економічних трансформацій, глобалізаційних процесів і стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Саме тому дослідження еволюції наукових підходів до політичної участі є особливо важливим у період цифрової трансформації публічного управління. Такий аналіз дозволяє не лише зрозуміти сучасний стан науки, а й окреслити можливі напрями подальшого розвитку демократичних практик.

У сучасній політичній науці політична участь розглядається як багатовимірне явище, що охоплює як традиційні форми — участь у виборах, діяльність у політичних партіях, звернення до органів влади, — так і неконвенційні, зокрема громадські кампанії, протести чи онлайн-активізм. П. Норріс підкреслює, що вибір конкретних форм участі залежить від політичної культури, соціального середовища та рівня технологічного розвитку [74]. Для України це означає поступове розширення спектра політичної активності: від участі у виборах до цифрового волонтаріату, петицій та ініціатив у соціальних мережах.

На ранніх етапах дослідження політичної участі домінувала біхевіористська парадигма, орієнтована на аналіз індивідуальної поведінки та мотивації. С. Верба, К. Шлоцман і Г. Брейді у праці «Voice and Equality» сформулювали «модель ресурсів», відповідно до якої головними чинниками

участі є час, навички та матеріальні ресурси. Р. Далтон звернув увагу на перехід від індустріальної до постіндустріальної моделі участі, коли дедалі більшого значення набувають індивідуалізовані та мережеві форми активності. Це пояснює, чому з розвитком цифрових технологій значна частина політичної діяльності перемістилася в онлайн-простір.

Г. Алмонд і С. Верба у праці «The Civic Culture» виокремили три типи політичної культури — парохіальну, підданську та партисипативну [60]. Згодом ці ідеї стали підґрунтям для формування концепції «демократії участі» (participatory democracy), що передбачає постійну взаємодію громадян і влади. К. Петтман зазначає, що завдяки цифровим технологіям така взаємодія з періодичної поступово перетворюється на безперервну. Відтак політична комунікація перестає бути сезонною і стає звичним елементом повсякденного життя.

Мануель Кастельс наголошує, що цифрові мережі створюють нову модель політичної комунікації, засновану на горизонтальних зв'язках і швидкому обміні інформацією між громадянами та органами влади [63]. Ян ван Дейк підкреслює, що цифрові технології суттєво знижують бар'єри для участі, особливо для представників соціально вразливих груп. Це пояснює, чому навіть у кризові періоди цифрова активність не зменшується, а навпаки, зростає і набуває нових форм[81].

Л. І. Кормич розглядає політичну участь як системоутворюючий чинник розвитку демократичної держави й правової культури. На її думку, демократичні процедури залишаються формальними, якщо громадяни не включені в політичні процеси, а цифрові інструменти набувають дієвості лише за умови високого рівня політичної культури та довіри до державних інститутів [27]. Цей висновок є надзвичайно актуальним для України, де цифрові сервіси активно розвиваються, проте рівень суспільної довіри до органів влади все ще перебуває на етапі становлення.

У документах Ради Європи наголошується, що цифрові інструменти сприяють підвищенню прозорості та підзвітності влади [80]. Приклади

Естонії, де запроваджено електронне голосування, і Фінляндії, де активно використовуються електронні петиції, демонструють, що цифрові механізми істотно розширюють можливості громадян впливати на державну політику. Для України ці приклади є визначальним вектором у розвитку цифрової демократії.

Сьогодні в Україні формується власна система цифрової участі: впроваджуються сервіси «Е-петиції», «Відкритий бюджет», локальні онлайн-голосування. Українські науковці розглядають ці процеси під різними кутами зору, так І. Коліушко підкреслює, що без належного правового регулювання та інституційної підтримки цифрові інструменти залишатимуться декларативними [10]. С. Гуревич звертає увагу на інклюзивний потенціал онлайн-участі, адже цифрові платформи дають можливість долучатися до політики тим, хто раніше залишався осторонь через часові чи просторові обмеження. Т. Гладун наголошує, що цифрові інструменти стимулюють розвиток горизонтальних зв'язків між громадянами, формують соціальний капітал і підсилюють колективну дієздатність суспільства [9]. Разом ці підходи відображають багатовимірність українського досвіду цифрової участі.

Політична участь має також правовий вимір. Вона закріплена у Конституції України (статті 36, 38, 39), яка гарантує громадянам право на об'єднання, участь в управлінні державними справами та проведення мирних зібрань[24]. Міжнародно-правові акти, зокрема Загальна декларація прав людини (ст. 21) та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 25), визначають участь у політичному житті базовим правом людини [13]. Це підтверджує її універсальний характер і значення у формуванні демократичної легітимності.

В умовах суспільних криз політична участь набуває особливого значення. Воєнний стан в Україні актуалізував питання кібербезпеки, цифрової доступності та захисту персональних даних. Це потребує створення стійких цифрових інституцій, які гарантують безперервність управлінських

процесів навіть у надзвичайних умовах [19]. У післявоєнний період цифрова участь розглядається як засіб відновлення суспільної довіри, зміцнення громадянської єдності та розвитку демократичних інститутів. Отже, цифровізація в Україні є не просто технологічним трендом, а дієвим механізмом політичної стійкості.

Важливу роль у політичній участі відіграє молодь, яка є носієм нових цифрових практик і бачень. Молоді люди активно беруть участь в онлайн-кампаніях, цифровому волонтераті, громадських рухах та ініціативах у соціальних мережах. Проте залишається низка проблем — від недостатньої інституційної підтримки молодіжних проєктів до ризиків дезінформації у цифровому просторі. Це створює потребу у розвитку державних програм цифрової освіти та підтримки молодіжних ініціатив.

Окремої уваги заслуговує феномен політичної мобільності — здатність громадян переходити між різними формами участі залежно від обставин і можливостей. Людина може одночасно брати участь у виборах, бути активною в соціальних мережах і долучатися до волонтерських цифрових ініціатив. Така гнучкість свідчить про зростання політичної зрілості та адаптивності громадян до нових умов суспільного розвитку.

Цифровізація, окрім можливостей, несе й певні ризики: нерівний доступ до інтернету, низький рівень цифрової грамотності, поширення дезінформації, кіберзагрози. Водночас міжнародна практика доводить, що відкритість, стабільність інституцій і активна громадянська позиція є найкращим способом протидії цим загрозам [79]. Для України це означає потребу у формуванні культури кіберзахисту й розвитку цифрової грамотності. Подолання цих викликів потребує спільних зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Саме в цій взаємодії формується стратегія подальшого розвитку цифрової демократії в Україні.

Подальший розвиток політичної участі в Україні залежить від комплексного поєднання інституційних реформ, цифрових інновацій і зміцнення громадянського суспільства. Не менш важливим завданням є

забезпечення доступності цифрових платформ для всіх груп населення, підвищення рівня цифрової компетентності та створення безпечного кіберсередовища. Особливу роль у цьому процесі відіграватиме молодь, здатна запроваджувати нові практики комунікації з владою та розвивати культуру цифрової демократії.

Аналіз еволюції теоретичних підходів доводить, що політична участь є багатовимірним явищем і тісно пов'язане з розвитком демократії, громадянського суспільства і цифрових технологій. Традиційні моделі, сформовані у XX столітті, залишаються актуальними, проте сучасні умови потребують їх переосмислення крізь призму цифрової трансформації. Саме в цьому полягає практичне значення дослідження — воно дозволяє виявити тенденції та спрогнозувати подальші кроки держави у сфері демократії участі.

Отже, політична участь у сучасному світі постає як складний соціально-політичний феномен, що поєднує класичні й цифрові форми впливу громадян на владу. Вона є основою демократичної стабільності, чинником консолідації суспільства та одним із ключових елементів інтеграції України у світовий демократичний простір. Для нашої держави це означає не лише розширення політичних прав, а й формування нової культури взаємодії між владою та громадянами.

Цифрова трансформація публічного управління вже перестає бути просто технологічною інновацією — вона формує нову модель суспільно-політичних відносин, побудовану на взаємодії в реальному часі. Це створює умови для зміцнення довіри між громадянами і владою, але водночас потребує більшої відкритості та відповідальності державних інституцій. Завдяки цифровим інструментам політична участь стає більш інклюзивною: до неї долучаються мешканці віддалених регіонів, маломобільні групи, молодь. У перспективі це сприятиме зменшенню соціальної й регіональної нерівності у доступі до політичного процесу.

Феномен політичної мобільності підтверджує, що громадяни вже не обмежуються одним каналом впливу — вони комбінують участь у виборах, громадських акціях, онлайн-ініціативах, цифровому волонтераті. Ця динамічність є ознакою зрілої демократії, де влада не лише ухвалює рішення, а й перебуває у постійному діалозі з суспільством. В українському контексті це означає поступовий перехід до нової культури демократії участі тобто відкритої, відповідальної та технологічно розвиненої.

Таким чином, подальший розвиток політичної активності в цифровому середовищі потребує системного підходу — гармонійного поєднання реформ у сфері електронного врядування, підтримки цифрової освіти та зміцнення демократичних цінностей. Лише за таких умов цифрова трансформація стане не суто технологічним процесом, а й чинником розвитку демократичної політичної культури українського суспільства.

1.2. Типологія форм політичної участі

Політична участь у сучасному світі перестає бути епізодичною чи формальною активністю громадян. Вона дедалі більше набуває комплексного характеру, поєднуючи різні рівні залучення — від ознайомлення з інформацією до безпосередньої участі у формуванні та реалізації публічної політики. Цей процес особливо виразно проявляється в умовах цифровізації, яка трансформує традиційні механізми та створює нові канали взаємодії між державою та суспільством [39]. Розуміння типології форм участі дозволяє виявити способи впливу громадян на політичні рішення та простежити еволюцію цих форм від класичних інститутів демократії до сучасних цифрових інструментів.

Початковим рівнем взаємодії є доступ до інформації. Саме тут формується довіра до влади, без якої подальша активність втрачає сенс. У європейських країнах відкриті державні реєстри, бюджетні портали прозорості чи інтерактивні карти соціальних послуг стали невід'ємним

елементом демократичної практики. В Україні аналогічні функції виконують портали «Є-data» та «Відкритий бюджет», які змінюють уявлення громадян про прозорість використання публічних фінансів. Інформаційні форми участі створюють базу для більш активного залучення населення в політичні процеси, адже без знання фактів неможливо сформувати свідоме ставлення чи обґрунтовану позицію [51].

Логічним продовженням інформування є можливість висловити власну думку щодо питань державної політики. Такий рівень реалізується через громадські слухання, консультації, публічні обговорення чи подання петицій. У країнах Балтії, зокрема в Естонії, онлайн-консультації давно інтегровані в систему публічного управління та забезпечують ефективний зворотний зв'язок із громадянами [55]. В Україні знаковим прикладом є електронні петиції, які впливають на порядок денний органів влади. Особливо, протягом воєнного стану в Україні ці інструменти активно використовують для обговорення питань гуманітарної допомоги, відновлення інфраструктури та підтримки обороноздатності [44]. Консультативні форми участі відіграють роль каталізатора діалогу, формуючи механізми суспільного представництва у прийнятті рішень.

Новітні цифрові інструменти розширюють можливості громадян не лише висловлювати позицію, а й брати участь у спільному ухваленні рішень. Краудсорсинг ідей, тобто колективне генерування пропозицій і рішень через цифрові платформи, дозволяє залучати ширші верстви населення, скорочує часові та територіальні бар'єри й підвищує швидкість обміну інформацією.

Українські платформи, зокрема «Дія» та локальні онлайн-опитування, активно використовуються для інтеграції пропозицій громадян у проекти муніципальних програм та бюджетів участі. Це демонструє, що Україна інтегрується в глобальні тенденції цифрової демократії, поєднуючи локальні ініціативи з міжнародним досвідом.

Вищий рівень залучення передбачає активну співучасть у прийнятті рішень. Практики партиципаторного бюджетування у Польщі, Німеччині та

Україні дозволяють громадам самостійно визначати напрями витрачання частини бюджетних коштів [50]. Подібні співуправлінські форми підсилюють відповідальність громадян за спільні рішення та легітимізують владу як партнера у реалізації суспільних інтересів. У контексті української децентралізації ці механізми набули особливого значення, оскільки дозволяють мобілізувати місцеві ресурси та залучити громади до відновлення інфраструктури після руйнувань війни.

Систематичний контроль за владою – ключовий компонент політичної участі, який забезпечує підзвітність та ефективність ухвалення рішень. У минулому цей рівень обмежувався аудитами та інспекціями, проте цифрові технології відкрили можливості для масового громадського моніторингу. Онлайн-платформи з відкритими даними дозволяють відстежувати ефективність бюджетних програм, перевіряти хід відновлення громад та дотримання антикорупційних стандартів. Ці механізми стали критично важливими під час війни та у процесі відбудови. Як зазначає В. Кузьменко, саме поєднання традиційних і цифрових контрольних механізмів формує сучасну модель демократії участі [32].

Інклюзивний аспект політичної участі громадян набуває особливого значення в умовах цифрової трансформації публічного управління. Сучасні цифрові сервіси дедалі частіше виконують функцію забезпечення рівного доступу до політичних процесів, сприяючи формуванню інклюзивного демократичного середовища. З метою розширення участі різних соціальних груп цифрові платформи адаптуються до потреб молоді, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та ветеранів. У країнах Європейського Союзу впроваджуються мобільні застосунки, орієнтовані на громадян із порушеннями зору чи слуху, що сприяє усуненню бар'єрів участі та підвищенню рівня політичної інклюзії. В Україні під час воєнного стану також розвинулись цифрові сервіси, спрямовані на залучення найбільш уразливих категорій населення до комунікації з органами влади. Таким чином, інклюзивність цифрових рішень стає важливою умовою розвитку

демократії участі та забезпечення рівних можливостей громадян у публічному управлінні.

Необхідно також враховувати ризики та обмеження новітніх форм участі. Цифрова демократія підпадає під вплив «digital divide», коли частина населення залишається поза процесом через відсутність доступу до технологій. Крім того, можливі маніпуляції з боку цифрових платформ, а саме використання ботів, фальшивих підписів та недостовірної інформації. Усвідомлення цих ризиків допомагає розробляти більш надійні та ефективні моделі залучення громадян [31].

Сучасні практики демонструють, що жодна форма участі не функціонує ізольовано. Ознайомлення з інформацією створює основу для висловлення позиції, висловлення – для співуправління, а участь у співуправлінні – для контролю. Гібридні моделі, які поєднують офлайн-слухання з онлайн-трансляціями, краудсорсинг ідей із волонтерськими ініціативами, а партиципаторне бюджетування – з електронними платформами, створюють цілісну систему політичного впливу. У період війни та відбудови в Україні участь набуває нових змістів: волонтерство, цифрові платформи збору коштів та громадські ініціативи відновлення громад.

Таким чином, типологія форм політичної участі від інформаційних до контролюючих утворює взаємопов'язану систему, яка підвищує якість публічного управління. Вона забезпечує прозорість, інклюзивність, легітимність рішень і відкриває нові можливості для громадян у демократичному процесі. Наступним кроком у дослідженні є аналіз теоретичних підходів до політичної участі, що дозволить закріпити концептуальні основи для подальшого розгляду практичних проявів громадянської активності.

1.3. Теоретичні підходи до вивчення політичної участі громадян

Сучасне розуміння політичної участі громадян ґрунтується на поєднанні класичних і новітніх наукових концепцій. У глобалізованому та цифровому середовищі політична участь вже не обмежується виборами чи партійною діяльністю, а охоплює широкий спектр поведінкових, інституційних і мережевих практик. Це багатовимірний процес, який визначає якість демократії та рівень легітимності влади. Його вивчення дає можливість зрозуміти механізми формування громадянської активності, причини політичної апатії й способи залучення різних соціальних груп до управління державою.

Міждисциплінарний вимір сучасних досліджень політичної участі посилює пояснювальну силу класичних підходів. Політологія взаємодіє з соціологією, психологією, правом, економікою, комунікаційними студіями та інформаційними технологіями. Такий синтез дозволяє точніше описати поведінку громадян у цифровому середовищі: поєднання політичної психології та цифрової соціології пояснює механізми онлайн-мобілізації, а аналіз економічних даних допомагає зрозуміти вплив ресурсів на готовність брати участь у краудфандингових кампаніях. У США дослідження civic tech активно використовують методи аналізу великих даних, соціальних мереж та поведінкової економіки для прогнозування моделей участі.

Аналіз політичної участі громадян крізь призму індивідуальної мотивації, ресурсів і поведінкових характеристик дозволяє глибше зрозуміти чинники, що визначають готовність людини долучатися до політичних процесів. У межах поведінкового підходу особлива увага приділяється соціально-демографічним показникам (рівень освіти, матеріальне становище, професійний статус), психологічним чинникам (відчуття політичної ефективності, система цінностей, рівень довіри) та, у сучасних умовах, цифровим компетентностям. Емпіричні спостереження свідчать, що цифрова нерівність поступово перетворюється на один із ключових бар'єрів

політичної активності: недостатні навички користування онлайн-ресурсами або обмежений доступ до інтернету знижують імовірність участі в електронних формах демократії. За даними Інституту соціології НАН України (2023), громадяни з високим рівнем цифрової грамотності у 2,5 рази частіше долучаються до електронних консультацій, ніж ті, хто має мінімальні цифрові навички [66]. Таким чином, поведінковий підхід підкреслює взаємозв'язок між особистісними ресурсами, соціальними умовами та технологічними можливостями, що спільно визначають рівень громадянської залученості у політичне життя.

Розгляд політичної участі крізь призму формальних норм, процедур та інституційних механізмів дозволяє з'ясувати, яким чином політична система створює можливості або обмеження для громадянської активності. У цьому контексті інституційний підхід пояснює вплив виборчих систем, законодавчих рамок, партійної структури та практик державного управління на рівень і сталість участі громадян у політичному процесі [53]. У країнах Центрально-Східної Європи, зокрема в Польщі та Литві, нормативні акти зобов'язують органи влади проводити громадські обговорення стратегічних документів і забезпечувати публічний онлайн-доступ до них. Подібні інструменти сприяють системному залученню громадян, знижують ризики формалізації участі та трансформують її з декларативного принципу в реальний механізм впливу на прийняття рішень [10]. В українському контексті інституційний вимір участі відображається у поступовому розвитку електронної демократії, зокрема через сервіси «Дія», «Відкритий бюджет», «Е-петиції», що інтегровані в державні стратегії цифрової трансформації та сприяють підвищенню прозорості, підзвітності й довіри до влади.

Розуміння політичної участі в умовах цифрової епохи дедалі частіше пов'язується з формуванням горизонтальних зв'язків та інтерактивних спільнот. Саме в такому контексті мережевий підхід пояснює активність громадян не лише як результат індивідуальних дій, а як наслідок колективної взаємодії у віртуальному просторі. Онлайн-платформи для громадських

ініціатив, системи краудсорсингу, цифрові карти міських просторів або сервіси громадського моніторингу довкілля створюють умови для швидкої самоорганізації людей навколо спільних проблем. Особливо показовим є феномен «миттєвої мобілізації», коли користувачі соціальних мереж за лічені години здатні сформувати інформаційну кампанію чи зібрати необхідні ресурси на гуманітарні потреби. Такі практики змінюють характер громадянської участі, роблячи її більш відкритою, оперативною та заснованою на взаємній підтримці й довірі. Вони демонструють, що політична активність у цифровому середовищі дедалі частіше ґрунтується на довірі, взаємодії та готовності до співпраці.

У сучасних демократичних системах дедалі більшого значення набувають форми громадянської участі, засновані на відкритому діалозі та колективному обговоренні суспільно важливих питань. У цьому контексті деліберативний підхід трактує участь не просто як акт голосування чи висловлення позиції, а як процес аргументованої дискусії, де головною метою є досягнення спільного рішення через взаємоповагу та зважене обговорення. Така форма взаємодії підсилює довіру між громадянами й владою, сприяє формуванню відповідального громадянського мислення. Прикладами успішної реалізації деліберативних практик є громадські панелі у Франції, що долучалися до розроблення кліматичних стратегій, або «збори громадян» в Ірландії, які впливали на ухвалення конституційних змін [67]. В українських реаліях подібні механізми поступово впроваджуються на рівні місцевих громад, а саме через громадські ради, онлайн-консультації та публічні обговорення, які стають інструментом діалогу між населенням і владними структурами.

У сучасних демократичних суспільствах дедалі більшої уваги набуває необхідність залучення всіх громадян до процесів ухвалення рішень, незалежно від їхніх соціальних, фізичних чи територіальних обмежень. З позиції сучасної політичної теорії, інклюзивний підхід акцентує на потребі створення рівних можливостей для участі вразливих груп — молоді, людей з

інвалідністю, мешканців віддалених регіонів чи громадян, які тимчасово перебувають за кордоном. Дослідження свідчать, що саме доступність електронних сервісів, зручність цифрових інтерфейсів і спрощення процедур є ключовими чинниками, які визначають рівень їхньої політичної активності. Досвід Фінляндії та Естонії підтверджує, що впровадження електронного голосування значно розширило можливості участі громадян старшого віку й тих, хто фізично віддалений від місць ухвалення рішень. Для України інклюзивний вимір політичної участі набуватиме особливого значення у післявоєнний період, коли питання доступності, довіри та залучення всіх верств населення стають вирішальними для відновлення єдності та стійкості суспільства.

У межах сучасної теорії політичної участі психологічний і культурний підходи розкривають глибинні чинники, що формують мотивацію громадян і визначають характер їхньої взаємодії з владними інституціями. Ці підходи акцентують на значенні цінностей, ідентичностей і політичної культури як підґрунтя соціальної інтеграції та взаємної довіри в суспільстві. У країнах із розвиненою демократичною традицією, зокрема в Канаді, розвиток багатомовних і мультикультурних цифрових сервісів сприяє залученню етнічних меншин до процесів ухвалення рішень і формує відчуття спільної політичної належності. Для України ці аспекти набувають особливого значення в контексті післявоєнного відновлення та реінтеграції деокупованих територій, де відновлення довіри, подолання соціальних травм і формування спільних ціннісних орієнтирів є важливими передумовами стабільного демократичного розвитку. Психологічний вимір участі підкреслює роль внутрішньої мотивації, рівня довіри до інституцій і почуття політичної ефективності. Саме ці чинники здатні спонукати громадян до колективних дій від онлайн-кампаній до волонтерських ініціатив, які трансформують індивідуальну активність у спільне суспільне благо.

Історичний досвід різних країн свідчить, що ефективне залучення громадян до процесів відновлення держави стає запорукою стійкого розвитку

та суспільної злагоди. У повоєнній Європі створення місцевих громадських рад, механізмів відкритих бюджетів і практик громадського контролю сприяло відновленню довіри до інституцій та формуванню культури відповідальної участі. У Сполучених Штатах після урагану «Катріна» широке застосування онлайн-консультацій і краудсорсингових платформ дало змогу залучити громадян до планування реконструкції Нового Орлеана, поєднавши локальний досвід із цифровими можливостями [72]. Для України післявоєнний період також стає важливим етапом перевірки ефективності нових інструментів взаємодії держави та суспільства. Деякі українські громади, зокрема на півдні та сході країни, уже впроваджують практику використання електронних платформ для розподілу донорських коштів, організації публічних опитувань і моніторингу інфраструктурних проєктів. Такі ініціативи демонструють, що цифровізація здатна не лише пришвидшувати процес відбудови, а й зміцнювати підзвітність влади, відкритість рішень і довіру між громадянами та державою.

Від початку повномасштабного вторгнення в Україну активно розвиваються цифрові інструменти, які змінюють характер взаємодії між громадянами та місцевою владою. У багатьох містах впроваджуються платформи для громадського моніторингу бюджетів, електронного голосування за локальні ініціативи та комунікації між мешканцями й органами самоврядування. Особливо показовими стали приклади цифрового волонтаріату та швидкої мобілізації ресурсів у перші місяці повномасштабної війни, коли завдяки соціальним мережам і краудфандинговим сервісам громадяни змогли оперативно координувати допомогу армії та постраждалим громадам. Такі практики формують нову модель взаємодії суспільства й держави, у межах якої громадяни виступають не лише споживачами публічних послуг, а повноправними співтворцями рішень і носіями спільної відповідальності за розвиток громади.

Водночас правовий підхід до політичної участі набуває особливої ваги в умовах воєнного стану, коли необхідно забезпечити баланс між безпекою,

прозорістю та збереженням демократичних принципів. Цей підхід розглядає участь громадян як гарантоване міжнародним і національним правом невід'ємне право, що забезпечує легітимність влади та підзвітність її дій.

Міжнародні документи, зокрема Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про громадянські й політичні права, створюють універсальну нормативну основу для визнання участі як фундаментальної свободи[13;35]. Цифровізація посилює правовий вимір демократії, відкриваючи нові можливості від електронного голосування й блокчейн-систем підрахунку голосів до безпечних онлайн-консультацій із громадянами. В Україні вже готуються нормативні зміни, які передбачають розширення можливостей електронного волевиявлення, зокрема для громадян, що перебувають за кордоном, що є важливим кроком до зміцнення інклюзивності та довіри до демократичних процедур [40].

Сучасна наука розглядає політичну участь як складний і багатовимірний процес, у якому поєднуються поведінкові, інституційні, мережеві, деліберативні, інклюзивні, культурно-психологічні, правові та міждисциплінарні підходи. Така інтегративна модель дозволяє глибше зрозуміти мотиваційні чинники залучення громадян, особливості функціонування інституційних механізмів і мережевих взаємодій. Класичні теорії залишаються методологічним підґрунтям досліджень, проте цифрова трансформація додає їм нових вимірів, зокрема пов'язаних із рівнем цифрової грамотності, довірою до інституцій та готовністю громадян брати участь у процесах ухвалення рішень[43]. У цьому контексті політична мобільність, розвиток громадянського суспільства й феномен цифрового волонтаріату постають ключовими чинниками демократичних трансформацій сучасного світу.

У перспективі післявоєнного відновлення досвід країн, що проходили через масштабні кризи та відновлювальні процеси, свідчить, що активна громадянська участь, посилена цифровими інструментами, може підвищити прозорість управлінських процесів, посилити підзвітність органів влади та

сприяти оперативнішому відновленню територій. Отже, теоретичні підходи до вивчення політичної участі відображають поступовий перехід від традиційно-інституційного розуміння до більш комплексного бачення громадянської активності як інтегрованого соціально-політичного процесу, що розширює горизонти демократичного розвитку, знижує ризики політичної апатії та сприяє формуванню ефективної державної політики, заснованої на активній участі громадян.

Висновки до 1 розділу

У розділі проаналізовано еволюцію наукових підходів до вивчення політичної участі та визначено методологічні засади її дослідження в сучасних умовах. Розгляд концептуальних основ показав, що політична участь розвивається від розуміння як інституційної дії в межах виборчого процесу до комплексного соціально-політичного феномена, який охоплює широкий спектр громадянських практик від традиційних форм волевиявлення до цифрової взаємодії.

Виявлено, що сучасна наука розглядає політичну участь крізь призму міждисциплінарного синтезу, у якому поєднуються поведінкові, інституційні, мережеві, деліберативні, інклюзивні, правові, психологічні та культурні підходи. Такий теоретичний плюралізм забезпечує глибше розуміння мотивацій громадян, чинників довіри до інституцій, впливу цифрового середовища та особливостей взаємодії суспільства з владою.

Доведено, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій трансформує традиційні моделі участі, розширюючи простір громадянської активності й створюючи нові механізми впливу на процеси ухвалення рішень. Зростання ролі цифрових платформ, волонтерських спільнот і мережевих ініціатив формує нову якість політичної культури, у центрі якої взаємна відповідальність, довіра та конструктивна співпраця між громадянами й інституціями влади.

Систематизація теоретичних підходів дала змогу визначити політичну участь як багаторівневий процес, що відображає динаміку демократичних трансформацій, рівень зрілості громадянського суспільства та ефективність державної політики. Таким чином, перший розділ закладає концептуальне підґрунтя для подальшого аналізу практичних аспектів участі громадян в умовах цифровізації, післявоєнного відновлення та суспільної модернізації України.

РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР ЗМІН ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ

2.1. Сутність та етапи цифрової трансформації публічного управління

В реаліях сьогодення цифрова трансформація публічного управління постає не просто як технічна інновація, а як системна зміна способу функціонування держави, що визначає її спроможність відповідати на виклики часу. Це один із ключових напрямів державотворення, який забезпечує перехід від традиційних адміністративно-бюрократичних практик до гнучких, відкритих і орієнтованих на потреби громадян сервісних моделей управління. На нашу думку, цифрова трансформація охоплює не лише впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, а й глибоке оновлення управлінських процесів, організаційної культури та механізмів взаємодії між владою і суспільством. Ставши каталізатором інституційних змін, вона сприяє підвищенню прозорості, підзвітності й довіри до держави, створюючи водночас умови для більш усвідомленої та активної політичної участі громадян.

Як зазначає І. Руденко, цифрова трансформація у публічному секторі передбачає перехід до управління, орієнтованого на потреби громадян, де технології використовуються для вдосконалення взаємодії та прийняття рішень [52]. Цей процес охоплює кілька взаємопов'язаних вимірів таких як організаційний, правовий, технологічний і комунікаційний. У кожному з них ключовим завданням є створення зручних і доступних сервісів, які дозволяють громадянам брати участь у публічному житті, контролювати діяльність органів влади та ініціювати зміни у місцевих громадах.

Зміст цифрової трансформації розкривається через перехід від епізодичного використання цифрових інструментів до системного впровадження інтегрованих управлінських рішень, побудованих на принципах відкритих даних, безпечного обміну інформацією та автоматизації

державних послуг. Її сучасний характер визначається не лише технологічними змінами, а й переосмисленням ролі громадянина, який з об'єкта управління перетворюється на повноцінного партнера у процесі ухвалення рішень. Таким чином, цифрова трансформація виступає каталізатором політичної активності, зміцнюючи практики громадянського контролю та участі у публічних процесах.

Еволюція цифровізації у публічному секторі України пройшла кілька послідовних етапів. Першим став період становлення електронного урядування (2014–2018 рр.), коли основні зусилля держави були спрямовані на створення електронних реєстрів, налагодження документообігу та спрощення адміністративних процедур. Саме тоді було сформовано базову інфраструктуру даних, що заклала підґрунтя для подальших цифрових змін і позначила початок технологічного оновлення системи державного управління. Основними досягненнями цього періоду стали впровадження систем «ProZorro» та «OpenData», запуск перших електронних кабінетів громадян, розробка державних реєстрів і пілотних онлайн-послуг. Основну увагу на цьому етапі було зосереджено на спрощенні адміністративних процедур і мінімізації корупційних ризиків. Слід зазначити, що попри обмежений рівень громадської залученості, саме тоді було сформовано інституційне підґрунтя для подальшої цифрової модернізації.

Другий етап цифрової трансформації державного управління (2019–2021 рр.) позначився переходом від окремих цифрових ініціатив до створення комплексних онлайн-рішень — застосунку та порталу «Дія», сервісів «Дія. Підпис», «Дія. Бізнес» та інших інструментів інтегрованої взаємодії держави й громадян. Було створено технічні та організаційні умови для електронної комунікації між державними структурами, що дозволило скоротити бюрократичні процедури та прискорити обмін інформацією. Слід зазначити, що саме у цей час розпочалася інтеграція цифрових платформ у систему місцевого самоврядування, зокрема через реалізацію концепції «Smart City». Активне розширення функціоналу електронних

сервісів сприяло формуванню нових практик взаємодії громадян із владою — від подання електронних петицій до онлайн-звернень і заяв [53].

Третій етап цифрової трансформації публічного управління (з 2022 р.) характеризується переходом до стратегічного рівня розвитку. В умовах повномасштабної війни цифрові технології перетворилися на ключовий інструмент забезпечення безперервності державних функцій і швидкого реагування на кризові ситуації. У цей період були впроваджені сервіси «ЄПідтримка», «ЄВідновлення», «ЄОселя», «ЄДопомога», що забезпечили адресну підтримку громадян і бізнесу навіть у надзвичайних умовах. Варто відзначити зростання значення кібербезпеки, надійного зберігання та захисту персональних даних і набуття цифровізацією системного, стратегічного характеру від автоматизації окремих управлінських процесів до створення інтегрованої цифрової держави. Активна участь громадян через онлайн-платформи, мобільні застосунки та відкриті дані стала невід’ємною ознакою сучасного публічного управління, що підсилює прозорість, підзвітність і взаємну довіру між владою та суспільством.

Автор вважає за необхідне звернути увагу на те, що важливим напрямом цифрової трансформації публічного управління є поступова модернізація судової системи, яка відображає загальну тенденцію до підвищення відкритості та ефективності державних інститутів. Цифровізація правосуддя в Україні проходила кілька етапів. Перший етап (2015–2018 рр.) був пов’язаний із формуванням нормативно-правових засад для створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та запровадженням електронного суду в тестовому режимі. Другий етап (2019–2021 рр.) ознаменувався активним запровадженням електронного документообігу, автоматизованого розподілу справ, створенням електронних кабінетів для учасників процесу та поступовим переходом до гібридної моделі судочинства. Третій етап (з 2022 р.) характеризується адаптацією судової системи до умов воєнного стану, коли цифрові інструменти стали не

лише засобом зручності, а й ключовим механізмом забезпечення безперервності правосуддя [20].

У рамках проведеного аналізу логічно наголосити, що цифровізація судової системи має низку беззаперечних переваг. Вона сприяє підвищенню прозорості судових процедур, скороченню строків розгляду справ, мінімізації людського фактору під час розподілу справ, а також забезпечує зручність для громадян і правників, які можуть взаємодіяти із судом дистанційно. Особливо значущим є те, що під час війни цифрові рішення дозволили зберегти безперервність судового процесу — навіть у регіонах, де суди зазнали пошкоджень або евакуювалися. Це засвідчує здатність державних інституцій адаптуватися до кризових умов, не втрачаючи функціональності.

Водночас, цифровізація судової системи супроводжується низкою викликів. До них належать ризики кіберзагроз, потреба у належному захисті персональних даних, технічні збої, нерівномірний рівень цифрової готовності судів, а також недостатня цифрова компетентність окремих працівників системи. Важливо також враховувати проблему цифрової нерівності серед громадян, адже не всі мають рівний доступ до технічних засобів і стабільного інтернет-з'єднання, що може обмежувати реалізацію права на справедливий суд.

Перспективи подальшого розвитку полягають у вдосконаленні функціоналу ЄСІТС, інтеграції судової системи з іншими державними реєстрами, розширенні можливостей електронного суду, а також у формуванні культури цифрової довіри. В умовах післявоєнного відновлення цей напрям набуде ще більшої ваги, адже цифрове правосуддя здатне стати одним із символів сучасної, прозорої та орієнтованої на громадянина держави.

У контексті даного дослідження варто підкреслити, що Україна вирізняється унікальною динамікою цифрової модернізації публічного управління, що відбувається одночасно з процесами децентралізації, євроінтеграції та воєнних викликів. По-перше, цифровізація стала одним із

чинників підвищення стійкості держави — завдяки онлайн-доступу до послуг, дистанційному адмініструванню та використанню цифрових інструментів для комунікації з громадянами навіть у надзвичайних умовах.

По-друге, в Україні активно формується культура відкритих державних даних, що дає змогу громадянам і журналістам контролювати витрати бюджету, моніторити державні програми та підвищувати рівень прозорості прийняття рішень. Така відкритість сприяє зростанню довіри до інституцій і створює умови для конструктивної участі громадян у публічному житті.

По-третє, важливим досягненням стало поєднання цифрової політики з програмами відновлення та безпеки. Розвиток сервісів у сфері соціального захисту, відбудови інфраструктури та електронної взаємодії громад із центральними органами влади демонструє, що цифровізація в Україні виконує роль не лише інструмента зручності, а й чинника консолідації суспільства.

На переконання автора, сучасний етап розвитку публічного управління в Україні характеризується безпрецедентною динамікою цифрової трансформації, яка за останнє десятиліття набула рис системної реформи, спрямованої на формування нової моделі ефективної та сервісно-орієнтованої держави. Її розвиток відбувається у складному поєднанні технологічних, організаційних і соціальних чинників, що поступово змінюють характер взаємодії держави з громадянами. Йдеться не лише про впровадження електронних сервісів, а про формування нової управлінської культури, у центрі якої відкритість, прозорість і орієнтація на потреби людини [29].

Логічним продовженням аналізу цифрової модернізації є оцінювання її результативності, яке дозволяє визначити реальний вплив трансформацій на якість публічного управління. Оцінювання поступу цифрової трансформації публічного управління має спиратися не лише на кількісні показники, а й на якісні характеристики — рівень довіри, зручність користування сервісами, залучення громадян до процесів ухвалення рішень. Проте саме кількісні

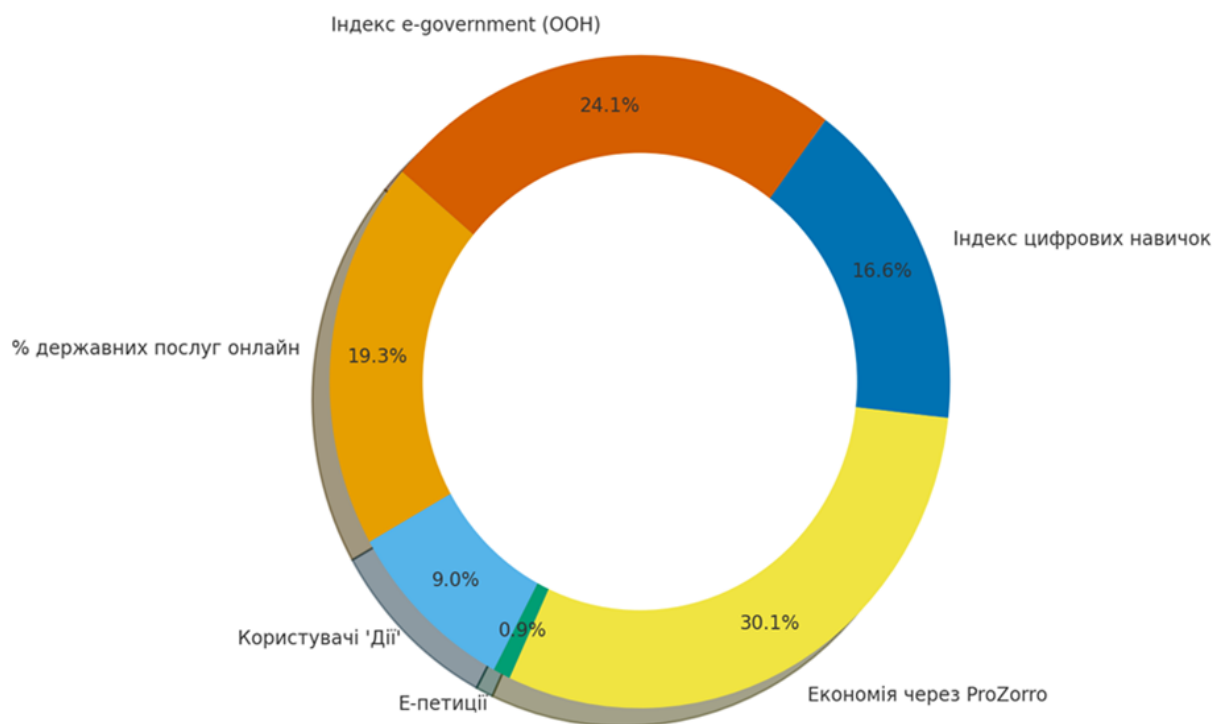
індикатори дозволяють простежити загальну динаміку змін і окреслити стратегічні тенденції розвитку.

До основних індикаторів ефективності цифровізації належать:

- частка державних послуг, доступних онлайн;
- кількість активних користувачів порталу та застосунку «Дія»;
- кількість електронних петицій і частка розглянутих звернень;
- економія бюджетних коштів через систему публічних закупівель ProZorro;
- рівень цифрових навичок населення;
- індекс розвитку електронного уряду (за методологією ООН).

Рис. 2.1

Ключові індикатори цифрової трансформації України 2025

За результатами дослідження Організації Об'єднаних Націй, у 2024 році Україна посіла п'яте місце у світовому рейтингу E-Government Development Index (EGDI), що оцінює рівень розвитку електронного

урядування та цифрової взаємодії громадян із державними інститутами. Такий результат свідчить про суттєвий поступ України, яка за кілька років піднялася зі 102-ї позиції завдяки реалізації масштабних проєктів цифрової трансформації, зокрема розвитку порталу та мобільного застосунку «Дія», а також послідовному впровадженню принципів відкритості й сервісної орієнтації державного управління [66].

Динаміка проаналізованих показників засвідчує, що цифрові інструменти публічного управління суттєво різняться за своїм призначенням, масштабом застосування та характером взаємодії з громадянами. Відносно низька частка електронних петицій у загальній структурі цифрової активності не є свідченням слабкої участі, а радше відображає їхню специфіку як інструменту ініціативної, змістовної і адресної взаємодії з владою. Подання петиції потребує сформованої громадянської позиції, усвідомлення суспільної проблеми та готовності впливати на політичний порядок денний. Це завжди точковий і більш «дорослий» формат участі.

Натомість такі системи, як ProZorro, функціонують у режимі постійних транзакцій і мають масовий операційний характер, охоплюючи великі обсяги даних і фінансових операцій держави та бізнесу. Тому саме вони демонструють високі кількісні значення та значний економічний ефект, що фіксується у статистиці.

Інакше кажучи, цифрова участь не вимірюється лише частотою звернень. Вона проявляється в різних формах — від швидких сервісних взаємодій до змістовного впливу на процеси ухвалення рішень. Саме тому аналіз цифрової трансформації потребує одночасного урахування і масовості використання сервісів, і глибини залучення громадян.

У цьому контексті особливо показовим є приклад створення єдиної цифрової інфраструктури публічних послуг, яка стала основою переходу України до сервісно-орієнтованої моделі держави.

Саме у цьому контексті особливої уваги заслуговує приклад впровадження цифрової інфраструктури публічних послуг, що заклав основу для формування сервісно орієнтованої держави.

У динаміці цих показників чітко простежується тенденція до системного зростання: цифрові сервіси не лише підвищують ефективність управління, а й формують нові стандарти відкритості та взаємодії між державою та громадянами.

Аналіз етапів і результатів цифрової трансформації здійснено на основі контент-аналізу стратегічних документів, огляду офіційних звітів, публікацій науковців та кейс-аналізу ключових цифрових платформ. Такий підхід дозволяє зіставити наміри державної політики з фактичними результатами, а також оцінити, як цифровізація впливає на рівень політичної участі громадян.

Для більш глибокого розуміння трансформаційних процесів доцільно звернутися до конкретних прикладів реалізації цифрових рішень, які демонструють практичний ефект реформ.

Комплексне рішення у сфері цифрового врядування, що забезпечує надання державних послуг в електронній формі, реалізоване через платформу «Дія». Цей інструмент об'єднав десятки послуг — від реєстрації бізнесу до отримання соціальних документів — і став одним із найпомітніших прикладів цифрової інтеграції. Важливо, що «Дія» виконує не лише функцію адміністративного сервісу, а й перетворюється на простір громадянської взаємодії: через неї здійснюються опитування, інформаційні кампанії, ініціюються суспільно значущі проекти. Водночас зберігаються виклики, пов'язані з нерівним доступом до цифрової інфраструктури, браком навичок у старших поколінь і необхідністю посилення кіберзахисту.

Завдяки впровадженню електронних систем державних закупівель в Україні було створено умови для прозорості, зниження корупційних ризиків і підвищення підзвітності органів влади. Найяскравішим прикладом цього стала платформа ProZorro, яка не лише забезпечила ефективне використання

бюджетних коштів, а й сприяла формуванню нової управлінської культури відкритості, довіри та громадського контролю.

На рівні територіальних громад активно впроваджуються цифрові платформи, що забезпечують участь громадян у місцевому врядуванні — від подання звернень і петицій до реалізації партиципаторного бюджетування. У багатьох містах мешканці можуть ініціювати проекти, голосувати за них та відстежувати їх виконання в онлайн-режимі. Такі інструменти сприяють формуванню відчуття залученості до прийняття рішень і розвитку культури взаємної довіри та участі, хоча й потребують сталої технічної підтримки та ширшої громадської активності.

Особливого значення набули цифрові ініціативи, створені у воєнний період. Програма «єВідновлення» — яскравий приклад того, як цифрові інструменти здатні забезпечити безперервність державних функцій у кризових умовах. Механізм подання заяв про пошкоджене житло та отримання компенсацій став проявом адаптивності цифрової політики й довіри громадян до державних сервісів.

Автор поділяє позицію про те, що, зростання цифрової активності громадян поступово змінює саму природу політичної участі. По-перше, цифрові сервіси спрощують доступ до інформації та каналів зворотного зв'язку з владою. По-друге, вони сприяють залученню громадян до консультацій, опитувань і електронних петицій, підвищуючи рівень громадянської активності. По-третє, цифровізація створює передумови для перетворення громадянина з пасивного споживача послуг на активного суб'єкта політичної взаємодії.

Для комплексного аналізу цього впливу варто поєднувати статистичні дані про використання цифрових платформ із соціологічними показниками громадянської активності. Це дозволяє визначити, наскільки інформаційна взаємодія переходить у реальну участь — голосування, волонтерство чи ініціювання суспільно значущих проектів.

В контексті вище зазначеного доцільно окреслити проблеми та ризики цифрової трансформації. Попри помітні успіхи, цифрова реформа стикається з низкою викликів. Відсутність уніфікованих стандартів сумісності та інтеграції між державними інформаційними системами ускладнює обмін даними та координоване функціонування цифрових сервісів [57]. Наприклад, реєстри Міністерства юстиції, локальні платформи громад та медичні інформаційні системи нерідко працюють на різних технічних протоколах, що знижує оперативність управлінських рішень та унеможливорює створення єдиного інформаційного простору. Така ситуація характеризує ризик фрагментації даних.

Обмежені людські та компетентнісні ресурси на місцевому рівні стримують якісне впровадження цифрових сервісів. У невеликих громадах функції цифрового адміністрування часто виконують працівники за сумісництвом, без спеціальної підготовки в сфері data-аналізу чи кіберзахисту, що знижує сталість і безперервність сервісів. Це відображає проблему недостатньої аналітичної спроможності на місцях.

Попри доступність цифрових платформ, значна частина користувачів залишається пасивною — обмежується переглядом інформації без переходу до процедур голосування, консультацій чи подання ініціатив. Такий розрив між технічною можливістю та реальною участю свідчить про низький рівень залученості громадян до електронної участі.

Зростання обсягів електронних послуг та розбудова цифрових платформ супроводжуються посиленням ризиків кібератак і технічних збоїв, що у воєнних умовах набуває особливої критичності. Після 2022 року низка державних сервісів зазнала скоординованих кібератак, що виявило потребу у створенні масштабованих та захищених дата-центрів, впровадженні систем багаторівневого резервного копіювання й уніфікованих протоколів оперативного реагування на інциденти. У цій ситуації ключового значення набуває забезпечення кібербезпеки та стійкості цифрової інфраструктури, як

одного із фундаментальних чинників безперервності надання публічних електронних послуг [58].

Реалізація цифрових проєктів у громадах значною мірою залежить від зовнішнього фінансування — міжнародних програм чи приватних партнерств. За відсутності стабільного бюджетного забезпечення існує ризик втрати вже функціонуючих сервісів та фахівців після завершення грантових або партнерських циклів. Така ситуація вказує на нестійкість фінансово-кадрового забезпечення цифрової трансформації на місцевому рівні.

З огляду на виявлені проблеми, важливо оцінити діяльність органів публічного управління, відповідальних за реалізацію державної цифрової політики, з метою визначення їхньої ефективності, узгодженості дій і рівня інституційної спроможності.

Таблиця 2.1

Взаємодія рівнів публічного управління у сфері цифрової участі

Рівень	Сильні сторони	Слабкі сторони	Вплив на політичну участь
Центральний (Мінцифри, профільні міністерства)	стратегічне бачення, інфраструктурні платформи, швидкість реагування	централізація процесів, недостатня комунікація з місцевими громадами	забезпечує основні інструменти участі, формує нормативну базу
Місцевий (громади, міста)	експерименти з цифровими платформами, практики прозорості	брак ресурсів, низький рівень інтеграції з центральною системою	підвищує доступність участі, але ефект нерівномірний

Таким чином, цифрова політика держави демонструє високий рівень стратегічної організованості, однак потребує глибшої децентралізації та зміцнення спроможності місцевого рівня.

Сучасний етап цифрової трансформації позначений переходом від автоматизації до інтелектуалізації управління — впровадженням систем штучного інтелекту, аналітики великих даних і хмарних сервісів. Формується національна екосистема GovTech, де зростає роль публічно-приватного

партнерства. Ці процеси створюють передумови для більш адаптивного та передбачуваного управління, але водночас ставлять нові етичні та безпекові виклики.

Процес цифрової трансформації публічного управління в Україні є не лише технологічним оновленням, а й глибокою соціальною та інституційною модернізацією. Вона поєднує модернізацію інституцій з розширенням громадянської участі. Ефективність цього процесу визначається не кількістю електронних сервісів, а тим, наскільки вони сприяють зміцненню довіри, прозорості та відповідальності влади перед суспільством. Подальший розвиток вимагатиме інтеграції систем, підвищення цифрових компетентностей і посилення зв'язку між технологічними рішеннями та реальними практиками участі громадян.

Отже, цифрова трансформація публічного управління в Україні є багатовимірним процесом, який поєднує технологічні інновації, інституційні реформи та нові практики громадянської участі. Її ефективність визначається здатністю держави забезпечити баланс між швидкістю цифрових змін і збереженням довіри громадян до цих процесів.

2.2. Інструменти електронної участі громадян: український кейс

Електронна участь є ключовим компонентом цифрової демократії, що забезпечує новий рівень взаємодії між громадянами та державою. Сутність електронної участі полягає у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій як інструменту розширення можливостей громадян впливати на процеси прийняття управлінських рішень та формувати більш прозору і підзвітну діяльність органів влади. Розвиток електронної участі сприяє зміцненню довіри до інституцій, зменшенню дистанції між владою і суспільством, а також формуванню активного громадянського середовища,

зорієнтованого на спільну відповідальність за результати державної політики [28].

У науковому дискурсі інструменти електронної участі громадян розглядаються як провідний чинник розвитку цифрової демократії, що сприяє розширенню каналів взаємодії між владою та суспільством. На думку Піппи Норріс, вони формують нову якість демократичної комунікації, у межах якої цифрові технології стають засобом залучення громадян до політичних процесів на різних рівнях управління [74]. Л. І. Кормич зазначає, що саме такі інструменти становлять основу відкритого врядування, забезпечуючи підзвітність державних інституцій та прозорість управлінських процесів [27].

Вітчизняні дослідники розширюють аналітичний підхід, акцентуючи на практичній реалізації електронних механізмів залучення громадян. Так, К. Панадій визначає інструменти електронної участі як цифрові механізми комунікації та взаємодії між громадянами й органами публічної влади, що забезпечують оперативне залучення населення до обговорення, формування та контролю управлінських рішень [42]. У свою чергу, В. Нагорна розглядає їх як багаторівневу систему практик, що поєднують інформаційно-комунікаційний, консультативний і контрольний компоненти політичної активності [37].

Таким чином, інструменти електронної участі доцільно класифікувати за рівнем залучення громадян: інформування (доступ до відкритих даних, державні портали, електронні сервіси), консультації (опитування, обговорення проєктів рішень, електронні консультаційні платформи) та спільне ухвалення рішень (електронні петиції, громадські слухання, бюджети участі). Така типологія дозволяє розглядати електронну участь не лише як технологічне явище, а як інструмент підвищення політичної культури та розвитку громадянського суспільства в умовах цифрової трансформації.

Розвиток електронної участі в Україні є важливою складовою процесу цифрової трансформації державного управління, який триває з 2019 року.

Формування інфраструктури цифрової демократії сприяло не лише підвищенню ефективності надання адміністративних послуг, а й створенню передумов для більш системного і активного включення громадян у процеси прийняття управлінських рішень. У цьому контексті електронна участь розглядається як інструмент підзвітності влади, прозорості управління та розвитку політичної культури в суспільстві [40].

В Україні поступово формується інституційно-цифрова модель електронної участі громадян, що охоплює як загальнодержавні, так і локальні інструменти взаємодії. Серед найбільш широко застосовуваних інструментів електронної участі громадян виділяються електронні петиції, які надають можливість безпосередньо звертатися до органів влади з ініціативами щодо вдосконалення законодавчих норм, розв'язання важливих суспільних питань або вирішення локальних проблем. В Україні така система реалізована на порталі Верховної Ради, на офіційних ресурсах Президента та Кабінету Міністрів, а також на веб-сайтах більшості органів місцевого самоврядування. Зокрема, платформа «Єдина система місцевих петицій» дає можливість мешканцям понад 200 громад ініціювати зміни на локальному рівні, а після збору необхідної кількості підписів — отримати офіційну відповідь від органу влади. Цей інструмент підсилює відкритість і підзвітність управлінських процедур, водночас сприяючи формуванню та активізації політичної участі громадян [22].

Доцільно підкреслити, що вагомий внесок у становлення цифрових форм політичної участі належить платформі «Дія», яка від 2020 року функціонує як багаторівнева державна цифрова інфраструктура, що інтегрує сервіси для громадян, бізнесу та органів влади. Як наслідок, її функціонал вийшов за межі електронних послуг і набув рис соціально-громадської платформи — через сервіси «Дія. Єдність» користувачі можуть долучатися до опитувань, донатів, волонтерських ініціатив, брати участь у державних кампаніях підтримки, а також проходити мобільну ідентифікацію для участі в е-демократичних інструментах. У цьому контексті «Дія» виступає не лише

технологічною платформою, а й важливим елементом цифрової політичної культури, який створює передумови для інтеграції громадян у процеси прийняття рішень [7].

Ще одним ключовим інструментом є портал «Взаємодія», створений при Міністерстві цифрової трансформації України. Ця платформа забезпечує можливість проведення електронних консультацій, опитувань, обговорення проєктів нормативно-правових актів, а також інформує про можливості громадської участі. Завдяки цій платформі реалізується принцип відкритого врядування, так влада залучає громадян до ухвалення рішень через забезпечення доступу до актуальної інформації та комунікаційних інструментів. Аналогічні функції виконують й регіональні ініціативи, зокрема портали «Відкрите місто» та локальні системи «Smart City», які дозволяють громадянам повідомляти про проблеми у сфері благоустрою, контролювати стан їхнього вирішення та взаємодіяти з місцевими органами влади.

У надскладних умовах воєнного стану «Дія» стала ключовим каналом цифрової комунікації між державою та громадянами. На її базі реалізовано такі інструменти, як «Підтримка», «Відновлення», «Ворог», а також функції бронювання військовозобов'язаних працівників у державному та приватному секторах. Ефективність цих сервісів підтвердилася не лише стабільністю комунікації населення з органами влади, а й високим рівнем захисту персональних даних і зручністю користування [24]. Особливо це проявилось у процесі бронювання військовозобов'язаних працівників: цифровий формат усунув потребу у фізичному поданні документів до територіальних центрів комплектування, зменшив адміністративне навантаження на кадрові служби та підвищив рівень безпеки працівників навіть у прифронтових регіонах. У 2024 році розпочато інтеграцію функції військового обліку, яка синхронізується з базами Міноборони через застосунок «Резерв+». Це рішення сприяє формуванню безперервного цифрового циклу управління людськими ресурсами, забезпечує оперативну взаємодію громадян із військовими структурами та відображає перехід України до концепції «smart

governance» — автоматизованого, прозорого та орієнтованого на громадян державного управління.

Важливою складовою електронної участі виступають інструменти бюджетної прозорості, що забезпечують громадський контроль за використанням державних фінансів. Платформи «OpenBudget», «E-data» та «ProZorro» дозволяють відстежувати рух бюджетних коштів, аналізувати державні закупівлі, виявляти можливі порушення чи неефективне використання ресурсів. Їхня роль виходить за межі аналітичних функцій — вони стимулюють участь громадян у бюджетному процесі, сприяють формуванню підзвітності органів влади та розвитку культури відкритих даних [9].

На практиці це проявляється, зокрема, у можливості громадян, журналістів та представників громадських організацій здійснювати моніторинг великих інфраструктурних і гуманітарних проєктів через систему «ProZorro», що у 2023–2024 роках дозволило виявити низку неефективних або сумнівних закупівель на регіональному рівні. Платформа «E-data» забезпечує відкритий доступ до транзакцій державних установ, що стало особливо важливим під час воєнного стану для підвищення довіри суспільства до використання бюджетних ресурсів і контролю витрат на оборонні та соціальні програми. А інструмент «OpenBudget» використовується громадами для публічного аналізу місцевих бюджетів і прийняття колективних рішень щодо фінансування відновлювальних проєктів, реконструкції інфраструктури та забезпечення базових послуг населенню.

Таким чином, цифрові системи бюджетної прозорості не лише забезпечують контроль і звітність, а й перетворюються на дієві механізми громадської участі у сфері публічних фінансів, формуючи практику спільної відповідальності громадян і держави за ефективне використання публічних коштів.

Значення електронної участі також проявляється у розвитку публічних консультацій, які відбуваються як через онлайн-платформи центральних органів виконавчої влади (зокрема, Кабінету Міністрів України), так і на рівні місцевого самоврядування. Цей механізм дозволяє громадянам висловлювати позиції щодо проєктів рішень, нормативно-правових актів або стратегічних документів. Поєднання консультаційних практик із цифровими інструментами значно підвищує ефективність взаємодії влади та громадськості, розширює коло учасників і зменшує адміністративні бар'єри для комунікації [11].

Поряд із консультаційними практиками, громадські слухання залишаються важливим інструментом локальної демократії, що забезпечує безпосередню участь мешканців територіальних громад у процесі прийняття рішень щодо актуальних питань місцевого значення. Вони забезпечують можливість публічного обговорення проєктів рішень органів влади, детального аналізу планів розвитку територій, бюджетних програм чи регуляторних актів. Із розвитком цифрових технологій громадські слухання отримали новий формат — електронний. Використання онлайн-платформ, зокрема «ВзаємоДії» або регіональних систем публічних обговорень, дозволяє проводити такі слухання дистанційно, забезпечуючи ширшу інклюзивність і залучення громадян, у тому числі в умовах воєнного стану. Електронні слухання поєднують традиційні принципи відкритості та підзвітності з технологічними можливостями цифрової комунікації, що підсилює довіру до управлінських рішень і формує нову культуру публічного діалогу [8].

Практична реалізація цих механізмів простежується у діяльності платформи «ВзаємоДія», через яку у 2023–2024 роках Міністерство цифрової трансформації України організувало понад 120 публічних консультацій щодо законопроєктів у сфері електронного врядування, відкритих даних і цифрової освіти. На місцевому рівні, наприклад, Київська міська державна адміністрація активно використовує сервіс «Е-консультації», що дозволяє

мешканцям брати участь в обговоренні стратегій розвитку міста та програм благоустрою, не виходячи з дому. У громадах Львова, Дніпра та Вінниці функціонують електронні системи проведення громадських слухань он-лайн, що забезпечують можливість відеотрансляцій, електронної реєстрації учасників і подання пропозицій у цифровій формі. Такі практики демонструють поступовий перехід до моделі інтерактивного врядування, коли комунікація між владою та громадянами стає двосторонньою, а цифрові технології — реальним каналом участі у процесі прийняття рішень [9].

Електронні публічні консультації та громадські слухання в Україні проявляють себе як ефективні інструменти залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Вони не лише розширюють коло учасників, а й підвищують прозорість і підзвітність органів влади, формуючи культуру відкритого діалогу між державою та суспільством. Для подальшого розвитку цих інструментів доцільно розширювати функціонал онлайн-платформ, інтегрувати аналітичні модулі для обробки пропозицій громадян та забезпечувати технічну доступність сервісів для всіх категорій населення.

Розвиток цифрових сервісів у сфері публічного управління поступово охоплює і трудові відносини. Цифровізація трудових книжок у Пенсійному фонді України дозволяє громадянам отримувати інформацію про нарахування пенсій, трудовий стаж та відомості про працевлаштування онлайн, без необхідності відвідувати відділення ПФУ. Автоматизація кадрового обліку у державних установах, зокрема через використання сервісів «Кадри-WEB» у системі ASODS, забезпечує точний облік персоналу, спрощує управління робочим часом та відпустками і зменшує адміністративне навантаження на кадрові служби. Використання електронного підпису для підписання внутрішніх документів та наказів дозволяє прискорити документообіг, підвищити його прозорість і мінімізувати ризики підробки. Ці технологічні рішення не лише модернізують публічну адміністрацію, а й відкривають нові можливості для участі громадян у контролі за діяльністю органів влади, зокрема у сфері моніторингу виконання кадрових та соціальних гарантій [12].

Попри значні досягнення, ефективність інструментів електронної участі в Україні залишається нерівномірною. Хоча рівень залученості громадян зростає, існують системні бар'єри такі як цифрова нерівність, недостатній рівень цифрової грамотності, недовіра до владних інституцій і формальний характер окремих консультацій. Часто електронна участь сприймається не як механізм реального впливу, а як символічна форма комунікації. Подолання цих викликів потребує послідовної державної політики у сфері цифрової освіти, удосконалення нормативного регулювання е-демократії та забезпечення технічної доступності онлайн-інструментів для всіх категорій населення.

Фактичні дані свідчать про існування бар'єрів у електронній участі. Станом на 2023 рік лише близько 65 % населення України володіли достатнім рівнем цифрової грамотності для користування сервісами електронного урядування, що обмежує охоплення платформами на кшталт «Дія», електронними петиціями та консультаціями. Опитування громадської думки 2022–2023 рр. показали, що близько 40 % користувачів сприймали участь у цих платформах радше як формальність, ніж реальний вплив на прийняття рішень [11]. Дослідження регіональних ініціатив, зокрема «Відкрите місто» у Львові та «Smart City» у Харкові, демонструють, що ефективність електронних каналів участі безпосередньо залежить від наявності інструктажу, технічної підтримки та активної комунікації з органами місцевого самоврядування. Крім того, у багатьох громадах недостатньо інвестицій у модернізацію локальної IT-інфраструктури, що обмежує доступність онлайн-сервісів для мешканців сільської місцевості [2].

Водночас у цифровому середовищі простежується виразна тенденція до активізації громадян через інструмент електронних петицій, який поступово набуває статусу дієвого механізму громадського впливу. Динаміка 2024–2025 років демонструє зростання активності громадян у цифровому середовищі та водночас вказує на необхідність подолання наявних бар'єрів. Значну роль у цьому процесі відіграють електронні петиції: У 2024 році на платформі

Президента України зареєстровано понад 800 петицій, з яких близько 15 % набрали достатню кількість голосів для розгляду. У 2025 році спостерігається подальше зростання активності — кількість петицій збільшилася на 20 % порівняно з попереднім роком. Зростання кількості петицій, що досягають етапу офіційного розгляду, свідчить про поступове утвердження цієї форми електронної участі як дієвого інструменту громадського впливу.

Ефективність взаємодії громадян із владою також підвищується через проведення публічних консультацій. У 2024 році Кабінет Міністрів України організував понад 50 консультацій із громадськістю через офіційний веб-сайт, а на 2025 рік заплановано ще 60 консультацій, зокрема щодо змін до законодавства про місцеве самоврядування [15]. Прикладом такого залучення є тестове опитування, проведене у вересні 2024 року на платформі Комітету Верховної Ради України з питань місцевого самоврядування щодо змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Громадські слухання залишаються важливим каналом локальної участі громадян у прийнятті управлінських рішень. У 2024 році органи місцевого самоврядування провели понад 1000 таких слухань, а у 2025 році їхня кількість планується збільшити на 15 %. Наприклад, у Вінницькій міській раді обговорювали розвиток безбар'єрного простору.

Нижче наведено узагальнені дані щодо електронної участі громадян у 2024–2025 роках у вигляді таблиці.

Таблиця 2.2.

Динаміка використання цифрових інструментів електронної участі громадян в Україні (2023–2025 рр.)

Інструмент участі	2023 рік	2024 рік	2025 рік (план)
Електронні петиції	Зростання на 10 % порівняно з 2022 роком	Зареєстровано понад 800 петицій, 15 % розглянуто	Збільшення на 20 % порівняно з 2024 роком
Публічні консультації	Проведено 40 консультацій	Проведено понад 50 консультацій	Планується проведення 60 консультацій
Громадські слухання	Проведено 900 слухань	Проведено понад 1000 слухань	Планується проведення 1150 слухань

Аналіз динаміки розвитку інструментів електронної участі в Україні за 2023–2025 роки свідчить про позитивні тенденції у залученні громадян до процесів прийняття рішень. Водночас існують системні бар’єри — цифрова нерівність, недостатній рівень цифрової грамотності та формальний характер окремих консультацій. Для подолання цих проблем необхідно продовжувати впровадження освітніх програм, удосконалювати нормативно-правову базу та інвестувати в локальну ІТ-інфраструктуру для забезпечення доступності онлайн-сервісів у всіх регіонах країни.

Український кейс розвитку електронної участі демонструє формування системної моделі цифрової демократії, у якій технологічні інновації поєднуються з громадянською активністю. Для підвищення ефективності цієї системи доцільно:

- Міністерству цифрової трансформації України — розширити функціонал “Дії” у напрямі публічних консультацій, онлайн-опитувань і обговорень нормативно-правових актів;

- Органам місцевого самоврядування — створити єдині стандарти цифрової участі, забезпечити навчання громадян цифровим навичкам у громадах;
- Пенсійному фонду України — інтегрувати електронні трудові книжки в екосистему державних цифрових сервісів, забезпечивши взаємодію з іншими базами даних;
- Уряду України — запровадити обов’язковість врахування результатів електронних консультацій під час ухвалення управлінських рішень та розширити нормативну базу е-демократії.

Виконання цих рекомендацій сприятиме посиленню довіри до органів публічної влади, формуванню зрілої цифрової культури громадян і подальшому розвитку демократичного врядування в Україні.

Отже, український досвід впровадження інструментів електронної участі свідчить про поступове формування системної цифрової демократії, що поєднує державні ініціативи, громадянську активність і технологічні інновації. Електронні петиції, публічні консультації, громадські слухання, сервіси «Дія» та платформи бюджетної прозорості разом утворюють багатовимірне середовище, у якому участь громадян набуває нових форм і змісту. Саме цей комплекс цифрових механізмів є фундаментом для підвищення прозорості, підзвітності та довіри до публічної влади, а також передумовою сталого розвитку демократичної держави в умовах цифрової трансформації.

2.3. Зарубіжний досвід цифрової політичної участі: уроки для України

Сучасний світ переживає етап, коли цифрові технології перестають бути лише технічним інструментом управління і перетворюються на фундаментальний чинник оновлення самої демократії. Електронна участь від онлайн-голосування до публічних консультацій формує нову культуру

політичної взаємодії між громадянами та державою, де ключову роль відіграють відкритість, швидкість і доступність рішень [49]. Саме тому аналіз зарубіжного досвіду цифрової політичної участі має не лише теоретичне, а й практичне значення для України, адже дозволяє визначити, як світові моделі можуть бути адаптовані до національних реалій та сприяти зміцненню демократичних інститутів.

Одним із найяскравіших прикладів того, як цифрові технології здатні змінювати саму логіку взаємодії держави та громадянина, є Естонія — країна, яку справедливо називають «цифровою державою». Її управлінська модель побудована на принципі «once only», що передбачає: громадянин надає свої дані державі лише один раз, а всі органи публічної влади обмінюються ними через єдину систему X-Road [68]. Центральним елементом цифрової демократії стала система електронного голосування (i-Voting), впроваджена ще у 2005 році, яка дозволяє громадянам брати участь у виборах незалежно від місця перебування. Високий рівень кіберзахисту забезпечує довіру до результатів голосування, а поєднання технологічної зрілості, правової стабільності та громадянської культури довіри робить естонський досвід зразковим для інших держав, що прагнуть поєднати цифровізацію з демократичними цінностями [67].

Фінляндія репрезентує іншу модель — орієнтовану на інклюзивність та підвищення цифрової компетентності населення. Тут цифровізація політичної участі розглядається як складова громадянської освіти. Національна стратегія відкритого врядування передбачає системне залучення громадян до обговорення державної політики через електронні платформи, а високий рівень цифрової грамотності забезпечує результативність таких інструментів. Важливо, що цифрова участь у Фінляндії не заміщує традиційні форми демократії, а функціонує як їх доповнення, формуючи більш адаптивну модель комунікації між громадянами і державними інституціями [69].

Високим рівнем цифрової політичної активності вирізняється Південна Корея, де цифровізація є складовою національної стратегії інноваційного

розвитку. Електронні платформи тут використовуються не лише для надання адміністративних послуг, а й для організації публічних консультацій, соціального моніторингу та оцінювання діяльності органів влади. Розвинена телекомунікаційна інфраструктура забезпечує державі стабільні позиції у глобальних рейтингах розвитку електронного уряду ООН. Корейський приклад свідчить про те, що технологічна зрілість має супроводжуватися високими стандартами кібербезпеки та етичними засадами обробки персональних даних.

У Великій Британії та Канаді цифрова політична участь реалізується через відкриті урядові дані, онлайн-консультації й інтерактивні парламентські платформи. Громадяни можуть безпосередньо долучатися до процесу формування законодавчих ініціатив, висловлювати позицію щодо державної політики чи здійснювати громадський контроль за бюджетними витратами. У Канаді функціонує портал Open Government, який об'єднує інформацію про урядові рішення, аналітичні матеріали та інструменти громадського зворотного зв'язку. У Великій Британії ефективно працює платформа petitions.parliament.uk, де петиції, що набирають понад 100 тисяч підписів, підлягають обов'язковому парламентському розгляду. Такі практики свідчать про посилення підзвітності влади, прозорості процесів ухвалення рішень і розширення можливостей участі громадян у політичному житті.

Для об'єктивного порівняння рівня цифрової трансформації та розвитку електронної участі використовують міжнародні рейтинги та індекси. Найпоширенішими серед них є три ключові показники, що репрезентують здатність держави забезпечити ефективну цифрову взаємодію з громадянами:

Таблиця 2.3

Показники здатності держави забезпечити ефективну цифрову взаємодію з громадянами

Індекс	Зміст і значення	Країни-лідери (2024)	Позиція та тенденції України
Індекс онлайн-послуг (Online Service Index, OSI)	Визначає якість, доступність і функціональну глибину електронних послуг, які надаються державними органами.	Данія, Естонія, Фінляндія	Україна характеризується стабільним зростанням завдяки розвитку платформи «Дія» та розширенню спектра цифрових сервісів на місцевому рівні.
Індекс інфраструктури ІКТ (ICT Infrastructure Index)	Оцінює рівень розвитку телекомунікаційних мереж, доступ до інтернету, швидкість з'єднання та цифрову рівність.	Південна Корея, Сінгапур, Японія	Україна демонструє позитивну динаміку, однак спостерігаються регіональні відмінності у доступі до високошвидкісного інтернету.
Індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI)	Відображає потенціал населення до використання цифрових технологій через рівень освіти, охорони здоров'я та добробуту.	Норвегія, Швейцарія, Ісландія	Поступове підвищення показника свідчить про зростання цифрової грамотності та освітнього рівня громадян, хоча необхідна подальша державна підтримка освітніх і соціальних програм.

Аналіз міжнародних рейтингів свідчить, що держави-лідери у сфері цифрової демократії поєднують три взаємопов'язані компоненти:

1. високу якість цифрових послуг;
2. розвинену телекомунікаційну інфраструктуру;
3. людський потенціал, здатний ефективно користуватися інструментами електронної демократії.

Попри значні успіхи, навіть у провідних державах цифрової демократії існують системні виклики: Ефективна цифрова участь спирається на узгоджену державну політику, стабільне нормативно-правове середовище та системні інвестиції у розвиток цифрової інфраструктури, що відображає рівень інституційної готовності держави. Водночас технології не є

самодостатнім чинником довіри — вона формується завдяки прозорості управлінських процесів, гарантіям захисту персональних даних і сталому комунікаційному зв'язку між владою та громадянськістю.

Нерівномірність доступу до цифрових технологій і відмінності у рівні цифрової компетентності громадян формують сутність проблеми представництва у цифровій політичній участі. Електронні інструменти, попри свій демократизуючий потенціал, можуть водночас посилювати соціальну нерівність, тобто групи з низькою цифровою грамотністю, особи старшого віку або мешканці сільських і віддалених територій нерідко залишаються осторонь політичних процесів, що відображає структурну нерівність у доступі до політичних ресурсів. Така ситуація потребує реалізації комплексних програм цифрової інклюзії, спрямованих на підвищення рівня цифрової освіти, розширення інфраструктури інтернет-доступу та стимулювання участі маломобільних груп населення. Наприклад, у Фінляндії державна стратегія цифрової інклюзії передбачає навчальні програми для людей старшого віку, що дало змогу істотно зменшити цифровий розрив і забезпечити більш рівне представництво у процесах електронного врядування [70].

Використання великих даних і алгоритмів штучного інтелекту у сфері цифрової політичної участі порушує питання прозорості, безпеки та етичного використання інформації. Масштабна обробка персональних даних створює ризики втручання у приватне життя громадян, маніпуляцій громадською думкою та зниження довіри до державних інституцій, що й становить сутність проблеми конфіденційності та етики даних. Ця проблема вимагає розроблення чітких нормативних стандартів щодо зберігання, аналізу й поширення інформації, а також незалежного аудиту цифрових платформ.

Наприклад, у країнах Європейського Союзу діє Загальний регламент про захист даних (GDPR), який став основою етичного управління даними й забезпечив високий рівень захисту персональної інформації користувачів державних сервісів. Для України важливим є впровадження аналогічних

механізмів національного рівня з урахуванням розвитку штучного інтелекту та цифрової демократії [65].

У системі цифрової політичної участі співпраця держави з приватними компаніями є поширеною практикою, оскільки саме вони забезпечують технічну інфраструктуру, хмарні сервіси та інноваційні рішення. Водночас така взаємодія формує проблему залежності від приватного сектору, що проявляється у ризиках непрозорості контрактів, комерціалізації публічних даних і втрати державного контролю над критично важливими інформаційними системами. Прикладом є використання урядами західних країн платформ приватних корпорацій, таких як Amazon Web Services чи *Microsoft Azure*, для зберігання державних даних, що породжує дискусії щодо суверенності цифрової інфраструктури [71]. Для України, де цифрова трансформація активно відбувається за участю ІТ-компаній, актуальним є забезпечення балансу між державною координацією та приватною ініціативою, з обов'язковим дотриманням принципів прозорості, підзвітності та цифрового суверенітету.

Розвиток цифрової політичної участі невід'ємно пов'язаний із питанням кібербезпеки, оскільки зростання обсягів електронних сервісів підвищує вразливість державних систем до зовнішніх і внутрішніх загроз. Проблема кіберзахисту охоплює як технічні аспекти (захист інфраструктури, шифрування даних, виявлення атак), так і соціально-політичні — довіру громадян до державних платформ і легітимність електронних процедур. Досвід низки країн свідчить, що навіть найрозвиненіші цифрові системи залишаються мішенню для кібератак: зокрема, Естонія у 2007 році зазнала масштабної кібератаки, яка паралізувала роботу державних сервісів і стала поштовхом до створення NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence у Таллінні [72]. Аналогічно, у США та Великій Британії неодноразово фіксували спроби втручання у виборчі процеси через хакерські атаки й поширення дезінформації. У провідних державах кібербезпека розглядається як складова національної безпеки: впроваджуються програми

кіберграмотності, створюються центри реагування на інциденти, розвивається міжвідомча співпраця [73]. Для України, яка діє в умовах гібридної війни, кіберзахист є ключовим елементом цифрової демократії, адже стійкість інфраструктури визначає довіру громадян до електронної участі та здатність держави забезпечити безперервність цифрового управління.

Узагальнюючи зарубіжний досвід, можна стверджувати, що ефективна цифрова політична участь базується на трьох ключових елементах — якісних електронних послугах, розвиненій інфраструктурі та високому рівні цифрової культури населення. Для України ці компоненти перебувають на різних стадіях розвитку: технологічна основа значно зміцнилася завдяки впровадженню платформи «Дія» та діджиталізації державних послуг, однак потребують подальшого вдосконалення аспекти цифрової грамотності, інклюзії й кібербезпеки. Враховуючи міжнародні практики, Україні доцільно зосередитися на трьох стратегічних напрямках: по-перше, забезпечити рівномірний розвиток телекомунікаційної інфраструктури у всіх регіонах, що сприятиме доступності цифрової участі; по-друге, запровадити системні освітні програми з цифрової грамотності та безпечної взаємодії в онлайн-середовищі; по-третє, розширити спектр електронних інструментів участі від електронних консультацій до е-референдумів — на основі чіткої правової регламентації, прозорості процесів і гарантій захисту персональних даних. Такий підхід дозволить адаптувати найкращі міжнародні практики до українських умов і сприятиме формуванню стійкої, інклюзивної моделі цифрової демократії.

Отже, зарубіжний досвід переконливо свідчить, що ефективна цифрова політична участь можлива лише за наявності взаємної довіри між державою та громадянами. Для України це означає потребу у формуванні власної моделі цифрової демократії, побудованої на принципах партнерства, прозорості й орієнтації на людину як центральний суб'єкт політичного процесу.

Висновки до 2 розділу

Дослідження цифрової трансформації публічного управління в Україні засвідчило, що цей процес відбувається в умовах одночасних інституційних реформ, зміни управлінських підходів та зовнішніх викликів безпекового характеру. Цифровізація в державному секторі виступає не лише впровадженням нових технологій, а є глибинною організаційною зміною, що трансформує механізми вироблення і реалізації управлінських рішень, а також канали взаємодії між владою та громадянами.

Інституційна готовність України до цифрової трансформації простежується через наявність стратегічних документів, державних програм і нормативно-правових механізмів, що визначають напрями та цілі цифрового розвитку. Разом із тим зберігається нерівномірність спроможностей між центральним та місцевим рівнями влади, що впливає на якість впровадження цифрових сервісів у різних регіонах. Додатковим викликом є потреба у системному підвищенні цифрових компетентностей державних службовців, оскільки технологічні інструменти є ефективними лише за умови наявності відповідної кадрової підготовки.

Здійснене дослідження інструментів електронної участі (електронні петиції, консультації з громадськістю, механізми відкритого бюджету, цифрові канали звернень) показало, що вони формують можливості для реальної політичної участі громадян. Проте їх ефективність значною мірою залежить від ступеня інституціоналізації процедур зворотного зв'язку. Там, де існують прозорі правила розгляду пропозицій та звітування про прийняті рішення, рівень довіри і залученості громадян суттєво зростає. У разі відсутності чітких процедур електронна участь ризикує мати декларативний характер.

Виявлено, що успішність цифрової демократії не може бути забезпечена виключно розвитком технологій. Визначальними чинниками є:

- інформаційна безпека та захист персональних даних;

- підзвітність і відкритість діяльності органів влади;
- сталі канали комунікації між владою й суспільством;
- розвиток культури відповідальної участі.

Саме баланс між державною координацією цифрових процесів і розвитком суспільних та приватних ініціатив виступає ключовою умовою ефективності цифрового врядування. Держава має забезпечувати стратегічну узгодженість і безпекові стандарти, водночас залишаючи простір для інноваційних рішень ІТ-спільнот і локальних громадських середовищ.

Отже, можна зробити висновок, що в Україні створено базові передумови для розвитку цифрової демократії та розширення політичної участі в онлайн-просторі. Однак подальше удосконалення потребує:

- розбудови якісної цифрової інфраструктури на місцевому рівні;
- забезпечення сталих механізмів зворотного зв'язку;
- підтримки цифрової грамотності населення;
- підвищення довіри до інститутів влади та прозорості процесів ухвалення рішень.

У перспективі саме поєднання технологічних можливостей із культурою відповідальної участі визначатиме успішність демократичних трансформацій і якість публічного управління в Україні.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

3.1. Аналіз сучасного стану політичної участі громадян України у цифровому середовищі

Становлення цифрового середовища стало ключовим чинником трансформації форм політичної участі громадян України упродовж останніх років. Розвиток цифрових інструментів взаємодії з органами публічної влади сприяв розширенню доступу до процесів прийняття рішень та підвищенню прозорості державного управління. Перехід від переважно офлайн-форм участі до мережових практик зумовлений одночасно модернізацією публічного сектору та соціальним запитом на швидкі, доступні та зручні канали взаємодії.

Суттєвим індикатором активізації участі є використання механізмів електронних петицій, онлайн-опитувань та електронних консультацій із громадськістю. Хоча ефективність цих інструментів різниться залежно від рівня інституційної готовності органів влади та ступеня зворотного зв'язку, вони забезпечують формування нових каналів публічної комунікації. Прикладом може слугувати впровадження петицій на місцевому рівні, яке в окремих громадах дозволило ініціювати зміни у сфері благоустрою, транспорту та культурних проєктів [2].

Значну роль у формуванні сучасної моделі політичної участі відіграють інструменти громадського контролю над бюджетними процесами, зокрема системи відкритих даних та партисипативне бюджетування. Ці механізми стимулюють участь громадян у розподілі ресурсів та контролі за їх використанням. Однак рівень впливу таких інструментів залишається нерівномірним і значною мірою залежить від ресурсної забезпеченості громад, доступу до кваліфікованих фахівців та цифрової компетентності населення.

Таблиця 3.1

Основні форми цифрової політичної участі громадян України у
цифровому середовищі

Форма участі	Характеристика	Приклади реалізації	Потенціал впливу
Електронні петиції	Ініціювання розгляду пропозицій щодо змін політики	Портал петицій Президента та органів місцевого самоврядування	Середній: залежить від реакції влади та публічної уваги
Електронні консультації	Обговорення проектів рішень та нормативних актів	Платформи публічних консультацій ЦОВВ і громад	Високий за умови належного врахування результатів
Партисипативне бюджетування	Спільне визначення напрямів використання бюджетних коштів	«Громадський бюджет» у містах України	Високий на локальному рівні
Соціальні мережі та онлайн-спільноти	Самоорганізація, адвокація, координація дій	Ініціативи волонтерської допомоги та публічної мобілізації	Дуже високий завдяки швидкості комунікації
Участь громадян за кордоном	Транскордонні мережі солідарності та адвокації	Фандрейзинг, кампанії підтримки, громадські об'єднання	Високий: розширює політичний вплив поза межі держави

Особливих трансформацій політична участь зазнала в умовах повномасштабної війни. Цифрове середовище стало платформою солідарних дій, спрямованих на зміцнення обороноздатності та підтримку соціальної стійкості. Виникли масові практики онлайн-волонтерства, координаційні ініціативи допомоги внутрішньо переміщеним особам, мережеві кампанії збору коштів для сил оборони. Таким чином, політична участь дедалі більше набуває форм колективної дії, спрямованої на досягнення спільних цілей у кризових умовах.

Важливим напрямом аналізу стає участь громадян України, які перебувають за кордоном. За оцінками міжнародних організацій, після 2022 року кількість громадян України, тимчасово переміщених до інших держав, сягнула мільйонів. Частина з них зберігає активну включеність у політичне життя України через:

- онлайн-волонтерські ініціативи,

- участь у фандрейзингових кампаніях,
- адвокацію інтересів України в країнах перебування,
- організацію та підтримку проукраїнських громадських рухів і демонстрацій,
- участь у мережевих дискусіях та інформаційних кампаніях.

Це формує явище цифрової діаспорної участі — нової форми політичної активності, за якої просторове переміщення не означає втрати громадянської включеності. Натомість цифрові технології забезпечують безперервність політичної суб'єктності. Водночас існує низка інституційних викликів: зокрема, обмежені можливості повноцінної участі у виборчих процесах із-за кордону через недосконалість нормативних механізмів та організаційних процедур.

Вагомого значення набуває роль соціальних мереж як простору формування політичних ідентичностей. Мережеві платформи слугують не лише каналом інформаційної взаємодії, а й середовищем вироблення солідарних позицій, самоорганізації та мобілізації громадян у режимі реального часу. Разом із тим існують ризики сегментації інформаційного простору на ізольовані комунікаційні кластери, що може знижувати різноманіття джерел інформації, ускладнювати критичне осмислення та впливати на якість вироблення політичних рішень. У підсумку, сучасний стан політичної участі громадян України у цифровому середовищі характеризується:

- розширенням можливостей залучення до публічного управління;
- актуалізацією нових форм політичної солідарності;
- посиленням ролі цифрових спільнот і діаспорних мереж;
- зростанням значення відкритих даних і громадського контролю;

- водночас – нерівністю доступу, нерівномірністю ефективності та ризиками інформаційної вразливості.

Аналіз наведених характеристик свідчить, що цифрове середовище стало одним із ключових просторів політичної комунікації, самоорганізації та впливу громадян на публічну політику. Водночас нерівномірність доступу до сервісів, відмінності у цифровій компетентності, ризики дезінформації та кібератак актуалізують потребу у посиленні цифрової інклюзії та зміцненні інституційної спроможності органів публічного управління.

Разом із позитивними тенденціями розвитку цифрових механізмів політичної участі, в Україні простежується й низка структурних дисбалансів, що впливають на рівень залученості різних соціальних груп. Насамперед ідеться про цифрові нерівності, які набувають політико-суспільного значення. Рівень доступу до високошвидкісного інтернету та сучасних цифрових сервісів залишається неоднаковим між великими містами та сільською місцевістю, де інфраструктура часто відстає. Важливою є також генераційна нерівність: молодь виявляє значно вищу цифрову компетентність і відповідно частіше долучається до політичної взаємодії в он-лайн форматі, тоді як люди похилого віку нерідко залишаються залежними від традиційних офлайн-каналів комунікації з органами влади. Додаткові обмеження пов'язані з економічними чинниками, зокрема вартістю пристроїв та доступу до якісного інтернету, що підсилює ризик соціального виключення малозабезпечених груп. Важливим є і питання доступності платформ для громадян з інвалідністю: попри поступові покращення, багато сервісів не забезпечують повної інклюзивності інтерфейсів і функцій.

В умовах воєнного стану політична участь громадян зазнала трансформації, зумовленої зміною конфігурацій суспільної мобілізації. Цифровий простір став середовищем консолідації волонтерських ініціатив, самоорганізації та розподілу допомоги. Широкої популярності набули волонтерські онлайн-хаби, такі як «Повернись живим», «Серотонін», «Волонтерська сотня» та інші платформи, що дозволяють громадянам брати

участь у забезпеченні армії, гуманітарній підтримці, лікуванні поранених та інформаційній діяльності. Значного масштабу набули цифрові кампанії фінансової мобілізації, включно з «Армія дронів» та іншими проєктами, що реалізуються через «Дію» та соціальні мережі. У соціальних мережах сформувалися стійкі спільноти ветеранів та родин військових, що беруть участь у виробленні та просуванні політичних вимог щодо реабілітації, соціального захисту та демобілізації, що свідчить про зростання горизонтальної політичної суб'єктності.

Окремого значення набуває участь громадян України, які перебувають за кордоном. Ця група виступає активним суб'єктом політичної та громадської мобілізації, хоча формально не завжди має достатні можливості впливу на прийняття політичних рішень в Україні. Українські діаспорні мережі, такі як United24 Global, Razom for Ukraine, Promote Ukraine, формують канали адвокаційної діяльності в іноземних політичних інституціях, організовують кампанії підтримки військової допомоги, санкційного тиску на державу-агресора та інформаційного висвітлення подій в Україні [66]. Значну роль відіграють Telegram-канали та Facebook-групи українських громад за кордоном, де відбувається обмін інформацією, координація протестних акцій, флешмобів та дипломатичних петицій. Водночас головним викликом залишається складність реалізації виборчих прав громадян України за межами країни, що зумовлено нормативними прогалинами та інституційними бар'єрами, обговорення шляхів усунення яких стає дедалі актуальнішим у контексті майбутнього відновлення та модернізації політичних інститутів України.

Політична участь громадян України у цифровому середовищі характеризується розширенням каналів включення до процесів публічного управління та посиленням ролі мережових форм самоорганізації. Електронні петиції, консультації, партисипативне бюджетування та соціальні мережі забезпечують формування більш відкритої моделі взаємодії між громадянами та владою, однак ефективність їх застосування залишається нерівномірною і

залежить від інституційної спроможності органів влади, ступеня прозорості процедур та рівня зворотного зв'язку [3].

В умовах повномасштабної війни цифрові платформи перетворилися на інструмент солідарності й громадянської мобілізації, що сприяло розвитку масових волонтерських ініціатив, координації допомоги та розбудові горизонтальних мереж підтримки. Посилилося значення діяльності українських громад за кордоном, яка формує нові форми транскордонної політичної участі та адвокації інтересів України на міжнародному рівні.

Разом із тим простежуються структурні дисбаланси цифрової участі, пов'язані з нерівним доступом до цифрової інфраструктури, відмінностями у рівні цифрової компетентності, економічними обмеженнями та недостатньою інклюзивністю сервісів. Додатковими ризиками виступають інформаційна сегментація, вразливість до дезінформації та кібератак, що може впливати на якість політичної комунікації та прийняття рішень.

Загалом цифрове середовище виступає важливим чинником трансформації політичної участі в Україні, сприяє розвитку нових практик громадської активності та підвищує роль громадян у формуванні публічної політики. Водночас подальше зміцнення цифрової демократії потребує підвищення інституційної спроможності органів влади, розширення цифрової інклюзії та удосконалення нормативних механізмів забезпечення рівного доступу до політичної участі в онлайн-просторі.

3.2. Основні проблеми та бар'єри цифрової політичної участі.

Поглиблення цифрової політичної участі в Україні супроводжується появою нових структурних і поведінкових викликів, що виходять за межі традиційного розуміння цифрової нерівності чи технічної доступності платформ.

Бар'єри формуються як у площині взаємодії громадян з інституціями, так і в рамках функціонування цифрових платформ, інформаційного

середовища та соціально-психологічних механізмів включення. Вони визначають не лише можливості політичної дії онлайн, а й її сталість, результативність та здатність впливати на процеси прийняття рішень, що є критично важливим для розвитку цифрової демократії в умовах трансформації суспільних інститутів.

Одним із головних факторів, що обмежує глибину цифрової участі, є низький рівень довіри до державних інституцій та очікувана слабка результативність громадянських ініціатив.

Соціологічні дослідження (KMIC, Razumkov Center, 2023–2024) показують, що рівень довіри до органів влади залишається нерівномірним, при цьому найнижчі показники спостерігаються щодо представницьких органів та політичних партій [56].

Навіть за наявності зручних цифрових каналів комунікації громадяни часто сприймають їх як символічні механізми участі, які не гарантують реального впливу на політику. Так, електронні петиції, які формально набрали необхідну кількість голосів, у багатьох випадках не приводили до прийняття конкретних нормативних змін, що знижувало довіру до платформи. Це підтверджує концепцію «deficit of political efficacy» у теорії політичної поведінки, де відчуття власної неефективності перешкоджає активній участі. За даними аналітичних центрів, лише близько 15–20 % електронних петицій в Україні реалізуються в повному обсязі, що підсилює скептицизм громадян.

Ця проблема тісно пов'язана із платформною залежністю політичної комунікації, яка створює додаткові обмеження. Основні процеси мобілізації та обговорення відбуваються на комерційних платформах (Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, Telegram), алгоритми яких орієнтовані не на демократичну участь, а на залучення користувача та монетизацію його уваги. Алгоритмічне середовище підсилює контент з високою емоційною реактивністю — конфліктність, драматичність, емоційну поляризацію — що перешкоджає формуванню раціонального обговорення та спільного

визначення суспільних пріоритетів. За висновками К. Бейла, соціальні платформи створюють комунікативні середовища, де переважає взаємодія з однодумцями, що сприяє поляризації політичних ідентичностей [2021]. Це ускладнює формування стійкого діалогу та суспільної згоди.

Таблиця 3.2

Основні проблеми та бар'єри цифрової політичної участі в Україні

Бар'єр / Проблема	Характеристика	Вплив на цифрову політичну участь
Низький рівень довіри до держави та очікувана слабка результативність ініціатив	Сприйняття електронних петицій та онлайн-ініціатив як формальних, «символічних» каналів. Низька довіра до органів влади та політичних партій.	Зменшення готовності громадян брати участь; відчуття власної неефективності; пасивність у стратегічних ініціативах.
Платформна залежність політичної комунікації	Алгоритми соцмереж (Facebook, Instagram, TikTok, Telegram) підсилюють емоційно насичений контент	Сприяє швидкій мобілізації, але ускладнює вироблення консенсусу та сталу участь; фрагментація дискусій.
Інформаційні маніпуляції та координація мереж впливу	Використання бот-мереж, фабрик коментарів, автоматизованих систем ранжування; створення ілюзії масової підтримки.	Формування імітаційної участі; підрив довіри до цифрових платформ; дезорієнтація громадян.
Ризики кібербезпеки та захист персональних даних	Уразливість державних і приватних цифрових систем; ризик витоку персональних даних.	Утримання громадян від використання ідентифікованих інструментів; феномен «обережного цифрового громадянства».
Емоційне виснаження та «втома від мобілізації»	Постійна напруга, надмірна інформаційна активність, воєнні та кризові умови.	Тимчасове зниження активності; соціальне відсторонення; короткострокова мобілізація без довготривалої стійкості.

Ще однією значною перешкодою є інформаційні маніпуляції та діяльність координованих мереж впливу, які формують викривлену картину громадської думки та створюють імітацію участі. Використання бот-мереж, фабрик коментарів та автоматизованих систем ранжування інформації штучно підвищує видимість певних ініціатив, створюючи відчуття масової підтримки. Під час війни ці ризики посилюються через активне застосування

інформаційно-психологічних операцій країною-агресором, що дестабілізує суспільні дискусії та підриває довіру до цифрового простору як легітимної платформи для політичного обговорення. Наприклад, аналіз українських Telegram-каналів та соцмереж у 2022–2023 роках показав, що до 30 % контенту, пов'язаного з політичними ініціативами, мав ознаки координації або штучного розкручування.

У цьому контексті варто звернути увагу на явище цифрової дипломатії, яке розглядають Т. Краснопольська та І. Милосердна у своїй праці «Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії» [30]. Науковці підкреслюють, що розвиток цифрової дипломатії є частиною ширшої трансформації політичної комунікації, коли держава взаємодіє з міжнародною громадськістю через цифрові платформи, використовуючи потенціал «м'якої сили».

Цифрова дипломатія, яку також називають публічною дипломатією 2.0, демонструє, як інформаційно-комунікаційні технології можуть сприяти формуванню позитивного образу держави, але водночас породжують нові ризики зокрема, інформаційні маніпуляції, конкуренцію за увагу аудиторії, фрагментацію смислів. Для України, що перебуває у стані війни, ці процеси мають подвійний ефект: з одного боку, вони розширюють можливості міжнародної підтримки, а з іншого загострюють потребу у захисті інформаційного простору та зміцненні цифрової стійкості. Таким чином, цифрова дипломатія виступає одночасно й інструментом політичної участі громадян у глобальному вимірі, і сферою, де особливо помітні проблеми довіри, безпеки та інформаційного контролю.

Поряд із цим ризики кібербезпеки та захист персональних даних виступають критичними бар'єрами для повноцінної цифрової активності громадян. Цифрові сервіси, що передбачають ідентифікацію особи, містять дані, які можуть бути використані як інструмент політичного чи психологічного тиску. У 2022–2024 роках Україна зазнавала масштабних кібератак на державні реєстри, системи органів влади та фінансові

платформи. Підвищена вразливість цифрових систем змушує частину громадян утримуватися від використання онлайн-інструментів політичної участі, навіть при усвідомленій потребі в залученні. Це формує феномен «обережного цифрового громадянства», коли активність обмежується лише базовими формами участі, а складні інструменти, пов'язані з особистою ідентифікацією, залишаються недоступними [53].

Не менш важливим чинником є емоційне виснаження та «втома від мобілізації», що негативно впливають на стабільність та тривалість залучення громадян у цифрові ініціативи. У воєнних умовах цифрова активність часто набуває характеру надзвичайної мобілізації, тобто термінової участі у зборі коштів, волонтерських ініціативах та інформаційних кампаніях. Довготривала напруга, постійне споживання новин та неможливість «відключитися» посилюють ризик емоційного вигорання.

Дослідження лабораторій суспільної психології (Hobfoll, 2022; Український інститут соціальних досліджень, 2023) демонструють, що після періодів пікової активності настають фази соціального відступу, коли громадяни тимчасово припиняють участь через психологічне виснаження. На практиці це проявляється у різкому зниженні кількості учасників он-лайн волонтерства та громадських обговорень після активних інформаційних кампаній [78].

Таким чином, сучасні бар'єри цифрової політичної участі в Україні формуються на перетині інституційних, платформних, інформаційних та психологічних чинників.

Подолання цих викликів вимагає комплексної державної та суспільної політики, що включає розвиток механізмів зворотного зв'язку, прозорих процедур врахування громадських ініціатив, регулювання алгоритмічного середовища, підвищення кіберзахисту та системної підтримки громадянської активності в умовах тривалої соціальної та воєнної напруги.

3.3. Напрями розвитку та практичні рекомендації вдосконалення механізмів політичної участі громадян в публічному управлінні

У контексті сучасної трансформації публічного управління, коли цифровізація поєднується з викликами війни, пандемій, глобальних криз, механізми політичної участі громадян мають еволюціонувати — від формальних процедур до справді дієвих, інтегрованих у систему управління і спрямованих на створення спільної відповідальності. У цьому підрозділі визначено чотири ключові напрями розвитку механізмів політичної участі, кожен з яких супроводжується практичними рекомендаціями та прикладами з українського та міжнародного досвіду.

Першим напрямом є інституціональне закріплення політичної участі громадян. Воно передбачає системне включення населення у процеси формування та ухвалення рішень на різних рівнях публічного управління, а також створення організаційних структур і процедур, що забезпечують сталу, прозору та результативну взаємодію між громадянами і органами влади. В Україні прикладом такого підходу є Закон «Про народовладдя на місцевому рівні» № 3703 IX, ухвалений у 2024 році, який закріплює європейські стандарти участі та розширює можливості громадян, включно з внутрішньо переміщеними особами та молоддю, у формуванні локальної політики.

На практиці створення спеціалізованих органів взаємодії з громадськістю можна розглядати на прикладі Офісу підтримки громадських ініціатив у місті Славутич. Цей орган функціонує як методичний та координаційний центр, що системно забезпечує організацію відкритого діалогу між органами влади та мешканцями. Завдяки своєму функціоналу він сприяє не лише збору пропозицій і оцінці громадських ініціатив, а й формуванню сталих комунікаційних каналів, що підвищують рівень довіри та підзвітності місцевого управління. Такий підхід дозволяє інтегрувати громадську думку у процес ухвалення рішень, забезпечуючи одночасно

методичну підтримку громадян та стандартизовані процедури залучення, що є ключовим фактором підвищення ефективності інституціональної участі.

Міжнародний досвід засвідчує, що застосування цифрових платформ участі підвищує прозорість управлінських процесів та розширює можливості громадян впливати на ухвалення політичних рішень. Зокрема, платформа Decidim, впроваджена в Іспанії та низці європейських країн, забезпечує механізми для системного залучення громадян: від участі у формуванні нормативних актів до оцінки проєктів рішень і безпосереднього впливу на локальні політичні процеси. Використання таких платформ дозволяє формувати інтерактивні канали взаємодії, підвищує відкритість управлінських процедур та створює передумови для системної, структурованої та контрольованої участі громадян у публічному управлінні.

Таким чином, інтеграція громадської участі на всіх рівнях управління поєднує законодавчі, організаційні та цифрові інструменти, створюючи умови для системної та результативної взаємодії громадян із публічною владою. На основі виявлених практик та аналізу досвіду можна сформулювати практичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності та результативності механізмів участі:

- Передбачити в органах публічного управління функціональні підрозділи або визначених координаторів з питань громадської участі, із встановленням чітких індикаторів ефективності (наприклад, частка рішень, ухвалених із урахуванням громадських пропозицій; кількість проведених консультацій).
- Забезпечити законодавче регулювання участі — не тільки консультативні процедури, але й механізми зворотного зв'язку: як громадські пропозиції враховуються, як про це звітується.
- Підвищити рівень координації між місцевим, регіональним і національним рівнями управління участю: стандарти, методики, платформи повинні бути сумісними, аби жителі мали зрозумілу систему від місцевого до центрального.

- Забезпечити незалежну оцінку ефективності участі — наприклад, аудит участі громадян у процесах прийняття рішень, включаючи підрахунок реально впроваджених ініціатив.

Технологічна модернізація механізмів участі спрямована на підвищення ефективності та доступності процесів залучення громадян через використання цифрових інструментів. В Україні розвиток таких платформ проявляється, зокрема, у розвитку мережі локальних платформ «Бюджету участі» під єдиними методичними стандартами, що забезпечують уніфіковані підходи до подання проєктів, голосування та моніторингу їх реалізації. Дослідження також підтверджують, що в умовах воєнного стану змінилася форма участі громадян: інструменти цифрової взаємодії адаптовано до нових реалій, що дозволяє підтримувати громадську активність навіть за обмежених можливостей фізичної присутності.

Практика різних держав доводить, що застосування інтерактивних онлайн-середовищ формує сприятливі умови для активнішої участі громадян у виробленні рішень публічної політики. Прикладом є платформи vTaiwan та Join у Тайвані, які забезпечують можливість подання пропозицій, участі у публічних обговореннях та впливу на формування політики. Ці практики засвідчують, що цифрові інструменти сприяють підвищенню відкритості, прозорості та результативності процесів публічного управління [75].

На основі проведеного аналізу та узагальнення міжнародних практик доцільно запропонувати такі напрямки технологічної модернізації механізмів політичної участі громадян:

1. Інтеграція існуючих платформ електронної участі в єдину екосистему з уніфікованою авторизацією (через «Дію»), персональним кабінетом користувача та єдиними стандартами подання ініціатив. Це дозволить уникнути фрагментації сервісів та забезпечить наскрізний цикл: подання пропозиції → розгляд → зворотний зв'язок → оприлюднення результату.

2. Розширення функціональних можливостей цифрових платформ за рахунок: можливості співредагування громадських проєктів кількома користувачами (аналог Google Docs);
3. Відкритих цифрових обговорень із модерацією та фіксацією аргументів сторін; автоматичного інформування про етапи розгляду звернень (push-сповіщення, e-mail, SMS).
4. Повна мобільна адаптація інструментів участі та створення окремих легких мобільних застосунків, орієнтованих на молодіжну аудиторію та користувачів з нестабільним доступом до інтернету (режими низького трафіку, офлайн-збереження).
5. Запровадження інструментів аналітики й штучного інтелекту для: кластеризації та ранжування пропозицій за тематичними блоками; виявлення повторюваних або дубльованих ініціатив; формування аналітичних дашбордів для органів влади та громадських рад.
6. Підвищення рівня безпеки та прозорості цифрових процесів участі шляхом використання блокчейн-технологій для фіксації результатів голосувань, впровадження відкритих програмних інтерфейсів (API — Application Programming Interface), які дозволяють незалежним аналітикам та громадським організаціям здійснювати зовнішній аудит процедур опрацювання звернень, а також дотримання протоколів захисту персональних даних відповідно до вимог GDPR.
7. Системне навчання та підтримка користувачів шляхом: створення інтерактивних гайд-центрів та коротких навчальних модулів у форматі відео-інструкцій; проведення тренінгів для різних вікових груп у ЦНАПах, бібліотеках і громадських центрах.
8. Забезпечення інклюзивності цифрових механізмів участі, зокрема: розроблення спрощених версій інтерфейсу для людей старшого віку; озвучення інтерфейсу для людей з порушеннями зору; можливість альтернативної участі оф-лайн з подальшим внесенням даних у цифрову систему.

Таким чином, технологічна модернізація формує умови для більш широкого залучення громадян, підвищує ефективність обробки пропозицій та забезпечує прозорість та контрольованість процедур участі. На основі цих результатів доречно сформулювати конкретні практичні заходи та рекомендації для їх впровадження.

Розвиток культури участі та підвищення грамотності громадян є ключовими чинниками забезпечення ефективної політичної участі. В Україні, зокрема, дослідження «Youth engagement in civil society development in Ukraine: problems and solutions» підкреслює необхідність запровадження програм громадянської освіти для молоді, що сприятиме формуванню компетентності у сфері публічного управління [73].

Водночас аналіз «Mapping study into entry points for citizens' engagement in policymaking in Kyiv» виявив низький рівень довіри громадян до органів влади, що виступає критичною перешкодою для якісної та активної участі. Ці висновки свідчать про необхідність системного підходу до формування мотивації та підвищення обізнаності населення щодо механізмів впливу на управлінські рішення [66].

Міжнародний досвід підтверджує ефективність структурованих форматів залучення громадян. Так, застосування моделі «deliberative democracy» у рамках глобальної ініціативи World Wide Views Alliance забезпечує громадянам можливість обговорювати ключові політичні питання та впливати на ухвалення рішень на основі зважених аргументів.

На основі вітчизняного та міжнародного досвіду можна сформулювати наступні практичні рекомендації:

- Впровадження курсів та програм громадянської і цифрової грамотності на рівні місцевого самоврядування та освітніх закладів, що охоплюють питання функціонування управлінських структур, права громадян та використання цифрових інструментів участі.

- Організація інформаційних кампаній для підвищення мотивації до участі шляхом демонстрації реальних прикладів впливу громадян на рішення органів влади.
- Залучення молоді через неформальні формати (хакатони, громадські форуми, молодіжні ради з реальними повноваженнями) у поєднанні з підтримкою ініціатив, що об'єднують представників різних вікових груп та забезпечують передачу практичного досвіду.
- Посилення довіри до управлінських процесів через забезпечення зворотного зв'язку щодо результатів участі громадян, а також створення прозорих процедур оцінки пропозицій і впровадження ініціатив.
- Адаптація форматів участі до потреб різних категорій громадян — молоді, внутрішньо переміщених осіб, маломобільних груп — для забезпечення інклюзивності процесів.

Таким чином, розвиток культури участі та підвищення грамотності громадян створює основу для системного, інклюзивного та результативного залучення населення у процеси публічного управління. Ці рекомендації формують базу для подальшого удосконалення механізмів участі на всіх рівнях управління.

Підвищення ефективності політичної участі громадян передбачає не лише створення можливостей для залучення, але й забезпечення вимірюваності результатів та постійного двостороннього обміну інформацією між громадянами та органами публічної влади.

На національному рівні доцільним є аналіз інструментів електронної демократії у контексті їх фактичного використання та впливу на якість ухвалених рішень. Зокрема, проєкт «People's Agenda» (Center for Innovations Development) фіксує тенденції використання електронних петицій, консультацій та електронних звернень, що дозволяє оцінити рівень зацікавленості та активності громадян у процесі формування політики.

У міжнародній практиці поширюється модель «collaborative e-democracy», яка поєднує представницькі механізми управління із

елементами прямої участі, використовуючи цифрові платформи як середовище для спільного обговорення, узгодження та доопрацювання рішень. Такий підхід сприяє переходу від символічної участі до реального впливу на зміст політики.

Практичні рекомендації:

1. Визначення показників результативності участі: рівень врахованих громадських пропозицій, частка реалізованих проєктів, динаміка довіри до органів влади, оцінка громадянами якості комунікації.
2. Запровадження регулярної публічної звітності щодо результатів участі: доступне представлення інформації про подані пропозиції, їх опрацювання та рішення, прийняті на їх основі.
3. Формування сталих механізмів зворотного зв'язку: застосування онлайн-опитувань, фокус-груп, консультаційних панелей для оцінювання ефективності процедур участі та виявлення очікувань різних груп населення.
4. Стимулювання активних учасників процесів участі: створення механізмів нематеріального заохочення (публічне визнання, залучення до дорадчих органів, право на модерацію обговорень).
5. Адаптація форматів участі до кризових умов: запровадження оперативних цифрових каналів участі для ухвалення рішень у ситуаціях воєнного стану або надзвичайних ситуацій, із збереженням прозорості та відтворюваності процедур.

Запропоновані практичні заходи окреслюють прикладну площину вдосконалення цифрових механізмів участі та формують базу для системного підходу до модернізації публічного управління. Узагальнення цих рекомендацій дає змогу структурувати ключові напрями подальшого розвитку інструментів електронної демократії, забезпечити їх узгодженість із завданнями державної політики та підвищити результативність громадської взаємодії. У цьому контексті доцільним є

виділення найбільш пріоритетних і стратегічно значущих векторів удосконалення, що наведені у таблиці.

Таблиця 3.3

Основні напрями удосконалення механізмів політичної участі громадян у публічному управлінні

Напрямок розвитку	Приклади з практики	Конкретні заходи	Відповідальні суб'єкти	Очікуваний ефект/результат
Інституціональна інтеграція участі	- Закон України «Про народовладдя на місцевому рівні» (2024) - Офіс підтримки громадських ініціатив у м. Славутич - Платформа Decidim (Іспанія)	- Створення підрозділів/посадових осіб, відповідальних за участь - Регламентування процедур громадських консультацій - Внутрішня оцінка впливу участі	Місцеві органи влади, Мінцифри, органи державного управління	Підвищення системності участі, прозорості рішень та ефективності громадських консультацій
Технологічна модернізація	- Платформа «Всеукраїнський бюджет участі» - Дослідження цифрової участі в умовах воєнного стану - Платформи vTaiwan та Join (Тайвань)	- Розробка інтерактивних платформ для участі - Мобільні версії і доступність для всіх груп - Використання аналітики та ШІ для обробки пропозицій	Мінцифри, місцеві ради, громадські організації	Збільшення охоплення громадян, швидкість обробки ініціатив, підвищення прозорості процесів
Розвиток культури участі та грамотності громадян	- Програми громадянської освіти в Україні - Дослідження залучення молоді в Києві - Модель deliberative democracy	- Курси і навчальні програми з громадянської та цифрової грамотності - Інформаційні кампанії для підвищення мотивації - Залучення молоді через хакатони, молодіжні ради	Міністерство освіти, місцеві ради, НГО, освітні заклади	Підвищення компетентності громадян, розвиток культури участі, активізація молодіжного та громадського сектору
Орієнтація на результат і зворотний зв'язок	- Проєкт «People's Agenda» (Україна) - Концепція collaborative e-democracy - Досвід українських громад у воєнний час	- Встановлення показників впливу участі - Регулярні звіти про результати - Механізми зворотного зв'язку та стимулювання активних учасників	Місцеві органи влади, НГО, громадські ради, цифрові платформи	Підвищення ефективності участі, довіри громадян, реальне впровадження громадських ініціатив

Представлена таблиця узагальнює основні напрями вдосконалення механізмів політичної участі громадян у публічному управлінні, поєднуючи

теоретичні положення з практичними прикладами та операційними заходами. Кожен напрям охоплює конкретні форми реалізації участі, відповідальних виконавців та очікувані результати, що дозволяє розглядати їх не як окремі ініціативи, а як взаємопов'язані елементи цілісної політики.

Перший напрям — інституціональна інтеграція участі — акцентує на формуванні стабільної організаційної та нормативної основи для залучення громадян, що забезпечує передбачуваність процедур та підвищує якість ухвалених рішень. Другий напрям — технологічна модернізація, що відображає перехід до цифрових форматів участі, що забезпечують масштабованість, інклюзивність і оперативність комунікації між громадянами та владою. Третій напрям — розвиток культури участі та громадянської грамотності, спрямований на подолання бар'єрів пасивності та недовіри, формування навичок осмисленого залучення та відповідального прийняття рішень. Четвертий напрям — орієнтація на результат і зворотний зв'язок, що передбачає запровадження методів оцінювання впливу участі та регулярне інформування громадян про наслідки їхньої активності.

Узгоджене впровадження зазначених напрямів створює умови для якісної трансформації механізмів політичної участі: від формального залучення до реального спільного вироблення рішень, зміцнення демократичної легітимності та довіри до публічної влади.

Для того щоб механізми політичної участі громадян стали не формальністю, а ефективним інструментом демократичного управління в час цифрової трансформації, необхідна синергія інституційного, технологічного, освітнього та результативного підходів. Пропоновані напрями і рекомендації створюють рамку системного розвитку: від підсилення інституцій і цифрових платформ, до формування культури участі і конкретного оцінювання впливу громадянського голосу. Українська практика, з огляду на воєнні умови та інтенсивну цифровізацію, створює підґрунтя для формування зразкової моделі трансформації політичної участі. За умови впровадження інноваційних підходів і послідовної реалізації запропонованих заходів,

Україна може виступати майданчиком відпрацювання нових форматів залучення громадян до публічної політики.

Висновки до 3 розділу

У результаті дослідження проблем та перспектив удосконалення механізмів політичної участі громадян у публічному управлінні в умовах цифрової трансформації встановлено, що ефективна участь передбачає не лише наявність формальних можливостей впливу на процеси прийняття рішень, але й створення реальних умов для змістовного діалогу між громадянами та органами влади. Виявлено, що хоча в Україні сформовано розгалужену нормативно-правову базу та запроваджено низку цифрових інструментів участі, їхнє використання залишається нерівномірним і нерідко обмеженим організаційними, технологічними, соціальними та психологічними бар'єрами.

Проведений аналіз засвідчив, що ключовими перешкодами політичної участі є: нерівний доступ до цифрових сервісів, недостатній рівень довіри до органів влади та процесів ухвалення рішень, фрагментація існуючих платформ участі, відсутність системної оцінки результативності поданих ініціатив, а також недостатній рівень громадянської та цифрової компетентності населення. Водночас воєнний стан та пов'язані з ним трансформації комунікаційних моделей актуалізували роль онлайн-інструментів як ключового каналу підтримки суспільного діалогу.

На основі узагальнення українського та міжнародного досвіду окреслено три взаємодоповнюючі напрями вдосконалення механізмів участі:

- інституціональна інтеграція, що передбачає закріплення стандартів, процедур та організаційних структур участі;
- технологічна модернізація, яка охоплює розвиток інтерактивних цифрових платформ, застосування аналітичних інструментів та інклюзивних цифрових рішень;

- формування культури участі та підвищення громадянської грамотності, що спрямоване на мотивацію, розвиток компетентностей і зміцнення довіри.

Запропоновані практичні рекомендації спрямовані на забезпечення наскрізності політичної участі — від ініціювання пропозицій до контролю за їх реалізацією. Вони передбачають: визначення відповідальних підрозділів за координацію участі, інтеграцію існуючих платформ у єдину цифрову екосистему, впровадження технологій захисту та прозорості, розвиток навчальних програм та механізмів зворотного зв'язку.

Таким чином, удосконалення механізмів політичної участі громадян у публічному управлінні можливе лише за умови поєднання інституційних реформ, технологічного розвитку та системного підвищення компетентності громадян. Комплексне впровадження цих підходів здатне забезпечити перехід від формальної до реальної демократичної участі, зміцнити довіру до органів влади, розширити можливості громадян впливати на зміст публічної політики та сприяти формуванню стійкої та відповідальної демократичної моделі управління.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного дослідження дало змогу комплексно розкрити особливості політичної участі громадян в умовах цифрової трансформації публічного управління та сформулювати теоретико-методологічні й практичні висновки щодо її подальшого розвитку. Здійснений аналіз показав, що цифровізація суттєво змінює саму природу взаємодії громадян із державою, переводячи політичну участь у новий вимір, де ключову роль відіграють інформаційні технології, мережеві комунікації та онлайн-платформи. Наукове осмислення цих процесів дало змогу не лише уточнити зміст поняття «цифрова політична участь», а й визначити її як динамічну систему суспільних практик, у якій поєднуються політична активність, технологічні можливості та інституційна підтримка з боку держави.

1. Визначено сутність політичної участі громадян у цифрову епоху як багатовимірний процесу цілеспрямованої взаємодії індивідів та спільнот із суб'єктами публічної влади, що здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Цифрова політична участь постає не просто як технічне розширення традиційних процедур демократії, а як якісно новий формат політичної комунікації, у межах якого трансформуються способи формування політичної позиції, мобілізації громадян, артикуляції суспільних інтересів та впливу на ухвалення рішень.

Особливу роль відіграють платформи електронних петицій, консультацій з громадськістю, інструменти відкритих даних, сервіси електронної ідентифікації, цифрові мобільні застосунки державних послуг, які формують нову архітектуру політичної взаємодії, здатну зменшувати транзакційні бар'єри та підвищувати доступність участі.

Сутність цифрової політичної участі визначається поєднанням комунікативних, інформаційних та мережевих механізмів. У своїй сукупності ці компоненти забезпечують виникнення нової якості громадянської

активності, що характеризується децентралізованістю, високою швидкістю мобілізації, низьким порогом доступу та значно ширшою інклюзивністю.

Таким чином, політична участь у цифрову епоху формується як динамічний та еволюційний феномен, який змінює традиційні уявлення про участь громадян у політиці та сприяє становленню більш відкритої, прозорої та підзвітної моделі публічного управління.

2. З'ясовано, що формування правових та інституційних засад цифрової демократії в Україні стало ключовим фактором передумови інтеграції цифрових технологій у систему публічного управління. Разом із тим аналіз засвідчив, що навіть за наявності розвиненої нормативної архітектури цифрової демократії її практична реалізація потребує подальшої інституціоналізації. Ідеться про необхідність оновлення процедурних стандартів електронної участі, уніфікацію алгоритмів оброблення електронних ініціатив, удосконалення протоколів цифрової автентифікації та безпеки, а також про запровадження чітких індикаторів ефективності участі громадян у цифрових процесах прийняття рішень.

Особливу увагу привертає локальний рівень публічного управління, де організаційна спроможність органів місцевого самоврядування часто залишається недостатньою для повноцінного застосування інструментів цифрової демократії. Виявлено потребу у послідовному посиленні кадрового потенціалу, розвитку цифрових компетентностей службовців, модернізації технічної інфраструктури та впровадженні комплексних підходів до управління цифровими сервісами. Таким чином, правові передумови цифрової демократії вже сформовані, однак їхня ефективність значною мірою залежить від глибини інституційних перетворень і здатності органів влади забезпечувати сталі механізми електронної участі громадян.

3. Уточнено й систематизовано ключові детермінанти цифрової політичної активності громадян, серед яких визначальними виступають рівень цифрової грамотності, доступність інтернет-інфраструктури, сформованість інформаційної культури, ступінь суспільної довіри до органів

публічної влади, розвиток інститутів громадянського суспільства та характер політичної соціалізації. Ці чинники формують неоднорідний простір можливостей, що безпосередньо впливає як на глибину залучення громадян до цифрових практик, так і на здатність суспільства адаптуватися до нових форматів політичної взаємодії.

У контексті воєнного стану зазначені чинники зазнають суттєвих трансформацій: цифрова активність громадян набуває виразного мобілізаційного та солідарного характеру, посилюється роль онлайн-комунікацій як засобу суспільної консолідації, швидкого поширення інформації, координації добровольчих та підтримувальних ініціатив. Війна прискорила переорієнтацію громадян на цифрові канали взаємодії та підвищила їхнє значення як інструментів підтримки державної стійкості, що особливо виразно проявилось в динаміці використання електронних петицій, сервісів на кшталт «Дія» та платформ громадянської мобілізації.

4. Досліджено інструментарій електронної участі громадян у публічному управлінні. Встановлено, що найпоширенішими формами цифрової взаємодії є електронні петиції, консультації з громадськістю, бюджет участі, платформи відкритих даних, цифрові канали комунікації органів влади, а також сервіси державної цифрової платформи «Дія». Ці інструменти забезпечують новий рівень включеності громадян у процес ухвалення рішень, сприяють підзвітності влади та підсилюють довіру до інститутів держави. На основі проведеного аналізу з'ясовано, що ефективність електронних каналів участі визначається не лише технологічною інфраструктурою, а й здатністю державних органів до інтеграції цифрових сервісів у внутрішні управлінські процеси, належного модераторного супроводу та реагування на ініціативи громадян.

З'ясовано, що цифрові інструменти значно розширюють можливості суспільного контролю над діями влади, зокрема завдяки прозорості процедур, відкритості даних та можливості оперативного зворотного зв'язку. Разом із тим виявлено, що їх повноцінна реалізація залежить від якості нормативного

регулювання, узгодженості міжвідомчих процесів, рівня кібербезпеки та сталості цифрових компетентностей громадян. Підкреслено, що в умовах війни цифрові платформи стають критично важливим інструментом підтримання комунікації між державою та суспільством, забезпечуючи безперервність участі навіть за умов обмеженої фізичної мобільності.

Встановлено також тенденцію до еволюції цифрових інструментів від базових механізмів подання звернень до комплексних сервісів співучасті, які поєднують інформування, онлайн-обговорення, моніторинг реалізації рішень та зворотний зв'язок. Це свідчить про формування в Україні більш зрілої моделі електронної демократії, в основі якої — інтерактивність, відкритість процесів та залучення громадян до всіх етапів вироблення публічної політики.

5. Виявлено основні бар'єри та ризики цифрової взаємодії в умовах воєнного стану, серед яких: цифрова нерівність між регіонами, недостатній рівень ІТ-компетентностей користувачів, обмеженість технічних ресурсів, загрози кібербезпеці, поширення дезінформації та фрагментація інформаційного простору. Ці чинники потребують розроблення державної політики з розвитку цифрової стійкості, зокрема підвищення захисту інформаційної інфраструктури та розбудови системи цифрової освіти. Додатково зафіксовано, що в умовах постійних атак на критичні цифрові сервіси виникає потреба у зміцненні національної системи кіберзахисту, уніфікації стандартів інформаційної безпеки, забезпеченні багаторівневої автентифікації користувачів, а також у формуванні механізмів оперативного виявлення та нейтралізації інформаційних впливів. Разом це визначає необхідність переходу до проактивної моделі цифрового врядування, здатної забезпечити безперервність електронних послуг та політичної комунікації навіть за умов надзвичайних ситуацій.

6. Проведено порівняльний аналіз українських практик цифрової участі з досвідом держав Європейського Союзу. Встановлено, що Україна характеризується високим рівнем інноваційності у впровадженні цифрових

сервісів, наближаючись до європейських стандартів цифрової демократії (Естонія, Фінляндія, Данія). Доповнюючи це спостереження, підкреслено, що українські інструменти електронної взаємодії характеризуються високою адаптивністю до кризових умов, що зумовлено потребою підтримувати безперервність публічного управління в умовах воєнного стану. Водночас вітчизняна модель цифрової участі потребує вдосконалення механізмів моніторингу результативності електронних інструментів, забезпечення прозорості процедур, підвищення якості аналітичного супроводу процесів онлайн-участі та створення дієвих гарантій прямого впливу громадян на управлінські рішення. Подальший розвиток української цифрової демократії передбачає також посилення інституційної спроможності органів влади та інтеграцію європейських підходів до оцінювання ефективності участі.

7. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення цифрових механізмів політичної участі громадян, які мають на меті підвищення якості управлінських рішень та зміцнення демократичної взаємодії між державою і суспільством. Запропоновано інституціоналізувати спеціалізовані структурні підрозділи, відповідальні за організацію та координацію громадської участі в органах публічної влади, що сприятиме підвищенню організаційної сталої спроможності. Обґрунтовано необхідність забезпечення інклюзивності цифрових платформ через адаптацію сервісів до потреб різних соціально-демографічних груп, включно з маломобільними категоріями та громадянами з різним рівнем цифрової компетентності. Наголошено на важливості розвитку цифрової, правової та громадянської освіти населення як чинника розширення участі та формування критичної інформаційної культури. Рекомендовано впровадити системні механізми оцінювання впливу електронної участі на ефективність публічних рішень, а також розвивати інструменти зворотного зв'язку, аналітики та візуалізації даних участі для підвищення їх доказовості у процесі формування державної політики.

8. Визначено, що цифрова політична участь є ключовим чинником підвищення ефективності, відкритості та демократичності публічного управління. Вона сприяє зміцненню суспільної довіри, формуванню культури громадянської взаємодії, реалізації політичних прав громадян і розвитку партнерської моделі взаємодії держави та суспільства. У цифрову епоху вона набуває системного характеру, оскільки інтеграція онлайн-інструментів у процеси врядування забезпечує оперативність обміну інформацією, розширює можливості впливу громадян на зміст і якість управлінських рішень, стимулює горизонтальні форми самоорганізації та посилює підзвітність влади. Таким чином, цифрова політична участь поступово перетворюється на структурну складову демократичних процесів, що визначає динаміку розвитку публічного управління у контексті сучасних соціально-політичних трансформацій.

9. Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому емпіричному аналізі результативності цифрових інструментів участі на локальному рівні з урахуванням територіальної специфіки, соціально-демографічного профілю громад та функціональної спроможності місцевих органів влади. Перспективним напрямом також є вивчення механізмів мережевої мобілізації громадян та її впливу на політичну активність у кризових і посткризових умовах, зокрема під час воєнного стану. Окремого наукового обґрунтування потребує розроблення моделей спільного формування публічної політики у цифровому середовищі, що забезпечуватимуть збалансоване поєднання громадської ініціативи, аналітики даних та інституційних можливостей держави. Проведення таких досліджень дозволить науково обґрунтувати подальшу еволюцію цифрової демократії та адаптувати її механізми до воєнних і післявоєнних викликів розвитку публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баранов О. А. Правові проблеми «електронної демократії» // Інформація і право. – 2017. – № 1(20). – С. 45-54.
2. Бардах О. Взаємодія органів місцевого самоврядування та бізнесу: цифрова трансформація та неокорпоративізм. Аспекти публічного управління Т. 9. №4; – 2021 с. 26-32.
3. Бородін Є., Піскоха Н., Демошенко, Г. Проблеми і переваги цифровізації місцевого самоврядування. Аспекти публічного управління, 9(4), (2021). 95-103.
4. Бортник Н. П. Електронна держава та електронна демократія в умовах формування інформаційного суспільства. Академічні візії. 2023. Випуск 16.
5. Бутков О. І. Громадські обговорення як форма партисипативної демократії в умовах воєнного стану. Наукові записки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2024. С. 9–12.
6. Василевська Т. Про публічну службу в Україні//Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії/ №3, 2024 с.285-287.
7. Войнова Е.О. Електронна демократія: трансформація осмислення. *Політичне життя*. 2021, № 4 с. 21-29.
8. Гедікова Н. П. Демократія та електронна демократія: сутність, стан, перспективи розвитку. Політикус. 2021. Вип. 3. С. 37–41.
9. Гладун Т. В. Електронні інструменти участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні // Держава та регіони. – 2021. – № 4. – С. 66-80.
10. Громада як юридична особа публічного права: Україна в контексті європейського і світового досвіду : монографія / О. М. Бориславська, А. П. Засць, О. В. Ільницький, В. С. Куйбіда, Р. А. Майданик. За заг. ред.

- А. П. Зайця. Передмова І. Б. Коліушка., – Київ, ЦППР, ТОВ «Франко Пак», 2024. 494 с.
- 11.Євсєєва Г. П., Вечеров В. Т. Баланс інтересів у добу цифрової трансформації: електронна демократія як чинник забезпечення соціальної стабільності. Економічний простір. 2024. № 196. С. 258–263.
 - 12.Євтушенко О. Digitalization as a Tool for Modernizing Public Administration in Ukraine // Public Administration Review & Development. – 2024. – Т. 8, № 2. – С. 21-35.
 - 13.Загальна декларація прав людини 1948 року Офіційний сайт Верховної Ради України/ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
 - 14.Закон України «Про державну службу» 2016 року (в ред. від 07.09.2025). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
 - 15.Закон України «Про доступ до публічної інформації» 2011 року (в ред. від 08.08.2025). Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
 - 16.Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» 2017 року (в ред. 18.12.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
 - 17.Закон України «Про запобігання корупції» 2014 року (в ред. 12.09.2025). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
 - 18.Закон України «Про звернення громадян» 1996 року (в ред. 31.12.2023) Офіційний сайт Верховної Ради України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
 - 19.Закон України «Про правовий режим воєнного стану» 2016 року (в ред. 14.05.2025). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

20. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 року (в ред 04.06.2025). Офіційний сайт Верховної Ради України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
21. Золотар О. О. Електронна демократія і цифрова диктатура // Інформація і право. – 2017. – № 4(23). – С. 16-25.
22. Карпо К. Оновлення методологічних принципів дослідження політичної участі громадян в умовах діджиталізації демократичного політичного процесу. Історико-політичні проблеми сучасного світу №45 (2022), с.153–162.
23. Квітка, С., Корсун, В., & Магиляс, Ю. (2024). Цифрова трансформація публічного управління: перспективні напрямки досліджень. Аспекти публічного управління, № 12(3), 50-58.
24. Конституція України : офіц. вид. – Київ : Парламентське видавництво, 1996. – 199 с.
25. Кормич Л., Кормич А. (2025). Електронні петиції як демократичний інструмент розширення участі в політичному управлінні: можливості і застереження. Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 16 травня 2025 р. /За ред. С.В. Ківалова, Одеса, Фенікс, 2025, с. 355—358.
<https://hdl.handle.net/11300/29964>
26. Кормич Л.І., Кормич А.І. (2022). Вдосконалення публічного управління в Україні в контексті діджиталізації: теоретичний аспект. Актуальні проблеми політики, 69, 5 – 12. <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1295>
27. Кормич Л.І. (2022). Складові інституційно- правового механізму електронної демократії в сучасній Україні та їх значення для безпеки суспільства. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17 червня 2022 р. Одеса. Т.1, с. 179–182.
<https://hdl.handle.net/11300/19145>

28. Корчак Н., Рачинський А., Ларіна Н. Цифрова трансформація та електронне врядування: наукові підходи дослідження в сфері публічного управління та адміністрування //Аспекти публічного управління. – 2023. – Т. 11. – №. 3. – С. 43-49.
29. Кравець Г. Політична наука та цифрова епоха: нові парадигми в аналізі політичних процесів. Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 6-7 березня 2025 р.)/за заг. ред. СВ Ківалова.—Одеса, 2025.—С. 35-38.
30. Краснопольська Т. М., Милосердна І. М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. Актуальні проблеми політики. – 2022. – №. 69. – С. 13-20.
31. Кудінов І., Яцина, Ю. Інноваційні технології автоматизації збору та обробки даних у дослідженні політичних процесів та ситуацій. Колективна монографія 2024/ 267с.
32. Кузьменко В. «цифрова трансформація публічного управління: досвід європейського союзу» evropský politický a právní diskurz: 155.
33. Ларіонова К. А., Вечеров В. Т. Електронна демократія та електронне урядування: парадигмальна трансформація. Економічний простір. 2024. No 195. С. 21–27.
34. Масик Р. І. Вплив євроінтеграційних процесів на сферу публічного управління: загальні аспекти. Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Публічне управління та адміністрування. 2023 с. 77-83.
35. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1973 року. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
36. Мохова, Ю. Л. Державні механізми розвитку електронного урядування в умовах цифрових трансформацій України. Дис. докт. наук з держ. упр. 2021

- 37.Нагорна, В. Форми електронної політичної участі громадян. Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ», (November 15, 2024; Bologna, Italy), 245-252.
- 38.Науменко А. О., Смігунова О. В., Міненко С. І. Сучасні підходи і напрями розвитку публічного управління та адміністрування: підручник; за ред. д-ра наук з держ. управління, проф. В. Д. Бакуменка; ДБТУ. Харків: Майдан, 2022. 280 с.
- 39.Олійник І. Сучасні трансформації політичної участі в умовах цифровізація. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Правознавство». – 2023. – № 21. – С. 111-117.
- 40.Орловська Ю., Кахович О., Квактун О. Електронна демократія як інструмент публічного управління та адміністрування: теоретичний базис.
- 41.Павлов Н. Електронне урядування та електронна демократія: Європа та Україна (історичний аспект) // Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. – 2024. – № 2(74). – С. 45-63.
- 42.Панадій, К. Механізми комунікації органів публічної влади з громадськістю. Публічно-управлінські та цифрові практики 2025 с.41-48.
- 43.Петров П. (2025). Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху: інновації, стабільність і криза довіри. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління/ №1 (77), с.129-133.
- 44.Петров П. Г. Е-петиції, онлайн-консультації та цифрове голосування: вплив на реальні політичні рішення// Актуальні проблеми філософії та соціології/2025 с.246-250
- 45.Петруня Ю. Є., Івашина, О. Ф. Модернізація системи управління в умовах цифрового суспільства// монографія /2024.

- 46.Пігарєв Ю., Костенюк Н. «Діджиталізація публічного управління як чинник цифрової трансформації України». Актуальні проблеми державного управління № 2 (2021): 92-96.
- 47.Половцев О. В., Подольчак Н. Ю. Практика публічного управління та адміністрування: системний підхід як методологія розв'язання типових проблем. – 2023.
- 48.Публічне управління та адміністрування : навчальний посібник / А.О. Дегтяр, О.А. Дегтяр, Х.І. Калашнікова, М.К. Гнатенко. Харків : НАУ «ХАІ», 2021. 128 с.
- 49.Публічне управління та адміністрування: навч. посіб. / Леонов Я.В., Бондар А.С., Аносова О.С. – Харків: ХДАФК, 2024. – 254 с.
- 50.Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/881 від 17 квітня 2019 року про Агентство Європейського Союзу з питань мережевої та інформаційної безпеки. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-19#Text
- 51.Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації». Офіційний вісник України. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p#Text> (date of access: 28.04.2025)
- 52.Руденко, І. С. цифрова трансформація публічного управління: комунікаційні механізми, етичні виклики та нормативне регулювання. Сучасний науковий журнал № 7 2025 с. 59-69.
- 53.Скороход О.П. Еволюція моделей політичної участі: від класичних концепцій до цифрової епохи Е-демократії. Політичне життя. №2 2025, с. 33-41.
- 54.Трошкіна К. Електронна демократія: стан та перспективи впровадження в Україні. Наукові записки. Серія: Право. 2024. Т.1. № 17. С. 39–43

55. Хаустова М. Г. Державна політика в умовах цифровізації суспільства. міжнародний досвід реалізації програм та стратегії цифровізації / М. Г. Хаустова // Аналітично-порівняльне правознавство / голов. ред.: Ю. М. Бисага; ДВНЗ «УжНУ» – Ужгород, 2022. – №2. – С. 209-216
56. Центр Разумкова. Оцінки громадянами соціально-економічної ситуації та соціальної політики влади: результати соціологічного опитування (вересень 2024р.). Офіційний сайт Центру Разумкова. 2024. URL: <https://bit.ly/4oErxWY>
57. Цифрові технології та виборчий процес: стандарти ЄС на захисті демократичного вибору. Аналітичний звіт – Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2022 р.
58. Юріков О. О. Поняття, сутність і завдання електронної демократії : навч. посіб. – Київ : НАДУ при Президентові України, 2024. – 66 с.
59. Юріков О. О. Стратегія реалізації електронної демократії в період повоєнної відбудови України. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2024. No 39. С. 140–144.
60. Almond G., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. – Princeton : Princeton University Press, 2020. – 426 с.
61. Bekkers V., Homburg V. The Information Ecology of E-Government. – Oxford : Oxford University Press, 2020. – 198 с.
62. Bwalya K. E-Government Adoption and Citizen Participation in Developing Countries. – London : Routledge, 2020. – 210 с.
63. Castells M. The Rise of the Network Society: The Information Age : Economy, Society and Culture. – 4th ed. – Wiley-Blackwell, 2021. – 730 с.
64. Castells M. Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age. Cambridge : Polity Press, 2012. 346 с. URL: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2019/11/Networks-of-Outrage-and-Hope-SocialMovements-in-the-Internet-Age-Manuel-Castells.pdf>.
65. Council of Europe. Guidelines on Digital Participation. – Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2022. – 52 с.

- 66.Digital Governance Lab. Ukraine e-Participation Index Report. – Kyiv : Digital Governance Lab, 2023. – 68 c.
- 67.European Commission. Digital Government Factsheets. – Brussels : European Commission, 2023. – 45 c.
- 68.European Parliamentary Research Service. Digital Democracy in the EU. – Brussels : European Parliamentary Research Service, 2022. – 44 c.
- 69.Finnish Ministry of Justice. Digital Democracy in Finland. – Helsinki : Ministry of Justice Publications, 2021. – 38 c.
- 70.Ketterer A. E-Government and Digital Democracy: Challenges and Opportunities. – Springer, 2022. – 287 c.
- 71.Linders D. From E-Government to We-Government: Defining a Typology for Citizen Coproduction in the Digital Era // Government Information Quarterly. – 2020. – 37(3). – P. 101-110.
- 72.Macintosh A., Whyte A. Towards an Evaluation Framework for e-Participation // European Journal of ePractice. – 2021. – № 24. – P. 1-12.
- 73.Meijer A., Bolívar M. Digital Governance: New Technologies for Public Management. – London : Routledge, 2021. – 275 c.
- 74.Norris P. Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty and the Internet Worldwide. – Cambridge : Cambridge University Press, 2021. – 314 c.
75. Norris P. Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 304 c.
- 76.OECD. Digital Government Index: Comparative Report. – Paris : OECD Publishing, 2022. – 60 c.
- 77.OECD. Enhancing Citizen Participation Through Digital Technologies. – Paris : OECD Publishing, 2021. – 50 c.
- 78.Smith A. Civic Technology and Engagement: Innovations in Digital Participation. – Cambridge : Cambridge University Press, 2021. – 256 c.
- 79.Tambouris E., Macintosh A. Digital Democracy & Participation: Tools, Methods and Case Studies. – Springer, 2022. – 315 c.

80. United Nations. E-Government Survey 2022 : Digital Government in the Decade of Action. – New York : United Nations, 2022. – 135 c.
81. Van Dijk J. The Network Society. – London : Sage Publications, 2020. – 326 c.